

**UNIVERZITA
JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA**

bakalářské kombinované studium
2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Leo Hubaček

Delikvence a kriminalita dětí a mládeže

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Pavla Presslerová, Ph.D.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined (Part time) Studies

2010 – 2013

BACHELOR THESIS

Leo Hubaček

Delinquency and criminality of children and youth

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Pavla Presslerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce univerzitní knihovně.

V Jičíně 7. 3. 2013

Leo Hubáček

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval za vedení bakalářské práce a odbornou pomoc při jejím zpracování paní PhDr. Pavle Presslerové, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku delikvence a kriminality dětí a mládeže. Rozebírá definici sociálně patologických jevů a jejich členění. Popisuje vybrané teorie vzniku sociálně patologických jevů a charakteristiku těchto jevů u dětí a mládeže. Práce se dále věnuje vymezení pojmu delikvence a kriminality, faktorům a příčinám, které ovlivňují vznik sociálně patologických jevů, popisuje specifické rysy kriminality dětí a mládeže, druhy trestné činnosti, strukturu sankcí a systém prevence. V neposlední řadě se práce zabývá konceptem rizikového chování u dětí a mládeže a možnostmi jeho prevence.

Teoretické poznatky jsou využity v praktické části, která se shrnuje formou analýzy možností prevence delikvence a kriminality dětí a mládeže na Jičínsku. Dle dosažených zjištění jsou možnosti prevence v regionu Jičínska dostatečné. Jednotlivé organizace úzce spolupracují a společně plánují preventivní programy a intervence. V regionu chybí pouze školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a speciálně pedagogické centrum.

Klíčové pojmy

Delikvence, děti, kriminalita, mládež, normy, prevence, rizikové chování, sankce, sociálně patologické jevy.

Annotation

This thesis deals with crime and delinquency of children and youth. It discusses the definition of socially pathological phenomena, their classification, and further describes selected theories of socio-pathological phenomena and characteristics of these phenomena in children and youth. The thesis also deals with the definition of delinquency and crime, as well as causes and factors that influence the emergence of socially pathological phenomena, describes the specific characteristics of children and youth crime, crime types, structure, prevention and sanctions. Finally, the paper deals with the concept of risk-taking behavior in children and youth and the possibilities of its prevention.

Theoretical knowledge is used in the practical part, which deals with the analysis of juvenile delinquency and prevention of children and youth in Jičínsko. According to the obtained findings are possibilities of prevention in the region Jičín sufficient. Individual organizations work closely together and plan preventive programs and interventions. The region lacks only establishments for institutional and protective education and special education center.

Key words

Delinquency, children, crime, youth, standards, prevention, high-risk behavior sanctions, socially pathological phenomena.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE	11
1.1 Definice sociálně patologických jevů	11
1.2 Členění sociálně patologických jevů.....	13
1.3 Vybrané teorie vzniku sociálně patologických jevů	14
1.3.1 Biologické teorie deviace	15
1.3.2 Psychologické teorie deviace	15
1.3.3 Sociologické teorie deviace.....	16
1.4 Faktory ovlivňující sociálně-patologické jevy u dětí a mládeže.....	18
2. DELIKVENCE A KRIMINALITA DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	21
2.1 Vymezení základních pojmů.....	21
2.2 Faktory a příčiny ovlivňující vznik delikvence a kriminality	23
2.2.1 Dědičnost.....	24
2.2.2 Osobnost.....	25
2.2.3 Rodina	26
2.2.4 Škola.....	29
2.2.5 Vrstevnické skupiny.....	30
2.2.6 Média.....	31
2.3 Specifické rysy kriminality dětí a mládeže	33
2.4 Vybrané delikventní a trestné činy páchané dětmi a mládeží	34
2.5 Struktura sankcí ukládaných mladistvých.....	38
3. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	42
3.1 Koncept rizikového chování	42
3.2 Systém prevence rizikového chování.....	44
3.2.1 Primární prevence	45
3.2.2 Sekundární prevence	47
3.2.3 Terciární prevence.....	48
3.3 Možnosti a limity práce vychovatele v prevenci rizikového chování dětí a mládeže.....	49

3.3.1	Výchova	49
3.3.2	Osobnost výchovného pracovníka	50
3.3.3	Činnost výchovného pracovníka	51
	PRAKTICKÁ ČÁST	54
4.	PREVENCE DELIKVENCE A KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE NA JIČÍNSKU	54
4.1	Geografické, sociální a ekonomické podmínky života na Jičínku	55
4.2	Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže na Jičínku	56
4.4	Systém prevence sociálně patologických jevů na Jičínku	62
4.5	Organizace a instituce orientované na prevenci sociálně patologických jevů působící na Jičínku.....	64
4.5.1	Městský úřad Jičín.....	65
4.5.2	Policie České republiky.....	67
4.5.3	Probační a mediační služba ČR, středisko Jičín.....	69
4.5.4	Pedagogicko-psychologická poradna.....	71
4.5.5	Školská zařízení	72
4.5.6	Manželská a rodinná poradna.....	74
4.5.7	Oblastní charita Jičín.....	75
4.5.8	Centrum terénních programů Královéhradeckého kraje	76
4.5.9	Dům na půli cesty.....	76
4.5.10	Další instituce.....	77
5.	DISKUZE.....	78
6.	ZÁVĚR.....	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	83
	SEZNAM TABULEK	89
	SEZNAM PŘÍLOH	90

ÚVOD

Charakteristickým znakem naší společnosti je stále se zvyšující počet sociálně patologických jevů, které v různé míře zasahují do našich životů a ohrožují společnost z hlediska mravnosti i morálky. Především děti a mladiství vyrůstají v prostředí, kde na ně působí řada negativních vlivů, které jsou mnohdy velmi nebezpečné. Děti a mládež se těmto negativním vlivům často nedokáží účinně bránit a v důsledku toho se u nich objevuje sociálně patologické chování v podobě agrese, šikany, užívání návykových látek nebo páchání trestní činnosti. Jednou z možných příčin vzniku sociálně patologického chování je selhávání rodinného systému, nevhodná rodinná výchova nebo nedostatečná rodinná péče. Této problematice je věnována stále větší pozornost nejen z řad psychologů, pedagogů, sociálních pracovníků, ale také rodičů. Na prevenci delikvence a kriminality dětí a mládeže jsou státem vynakládány nemalé finanční částky a podílejí se na ni mnohé veřejné instituce a neziskové organizace.

Při výběru tématu bakalářské práce hrála velkou roli moje osobní zkušenost a především zájem o tuto problematiku, které bych se chtěl po dokončení svého studia věnovat. Cílem mé bakalářské práce je podat ucelený pohled na problematiku delikvence a kriminality dětí a mládeže.

Teoretická část práce se věnuje definici sociálně patologických jevů a jejich členění, popisuje vybrané teorie vzniku sociálně patologických jevů a charakteristiku těchto jevů u dětí a mládeže. Práce se dále věnuje vymezení pojmu delikvence a kriminality, popisuje faktory a příčiny, které ovlivňují vznik sociálně patologických jevů, specifické rysy kriminality dětí a mládeže, druhy deliktů a trestných činů. Následně se pak zabývá popisem struktury sankcí a systémem prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. V neposlední řadě se teoretická část věnuje konceptu rizikového chování u dětí a mládeže a možnostmi jeho prevence. Teoretické poznatky jsou následně využity v praktické části, která se zabývá analýzou prevence delikvence a kriminality dětí a mládeže na Jičínsku.

V praktické části práce je vysvětlen systém a význam prevence z obecného hlediska, jsou zde popsány geografické, sociální a ekonomické podmínky života v regionu, statické ukazatele kriminality páchané dětmi a mládeží na Jičínsku. Stěžejní částí této práce je popis organizací a institucí působících na Jičínsku, které se prostřednictvím svých činností orientují na prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, zhodnocení případných slabých míst či chybějícího segmentu v oblasti prevence kriminality a dalších fenoménů rizikového chování.

TEORETICKÁ ČÁST

1. SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE

1.1 Definice sociálně patologických jevů

Sociální patologie je souhrnný pojem pro nezdravé, abnormální a společensky nežádoucí jevy a také jako označení pro studium příčin vzniku a existence těchto jevů. „*Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. Sociálně patologický jev není nahodilý, ale má svou genezi, dynamiku, příčiny, důsledky, a vztahuje se k mnoha prvkům prostředí, ve kterém vznikl.*“¹

V současné době je pojem sociální patologie nahrazován a označován jako sociální deviace, v oblasti školství se pak zavádí pojem rizikové chování (blíže viz kapitola 3.1). **Deviace** je charakterizována jako odchylka či nepřizpůsobení se určité obecně přijímané normě. Tato odchylka však může být negativní i pozitivní. Opakem deviantního chování je chování konformní, tj. přizpůsobivé či shodné se společenskou normou. Nedodržení stanovených pravidel a norem bývá často doprovázeno sankcemi, které mohou být formální a neformální, pozitivní či negativní. Mühlpachr (2001) označuje pojmem **sociální deviace** „každé sociální chování, které porušuje nějakou sociální

¹ POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2003, s. 9.

*normu, a je proto určitou částí společnosti odmítáno. Deviace se mění v závislosti na kulturním prostředí, na sociálním prostoru a čase“.*² Tyto pojmy se však od sebe liší tím, že jevy, které jsou označovány za deviantní, nemusí být vždy patologické. Sociálně patologické jevy jsou vždy negativní jak pro společnost tak jednotlivce, to však v případě sociálních deviací platit nemusí.³

Sociální deviace je možné posuzovat z mnoha hledisek. V průběhu vývoje se vyčlenilo několik tradičních přístupů k jejich výkladu:

- **Absolutistický pohled** lze charakterizovat jako představu existence jasných, zřejmých a srozumitelných sociálních norem, které jsou platné pro všechny. Jakékoli jiné chování je nepřijatelné (deviantní).
- **Moralizující pohled** rozlišuje členy společnosti do dvou skupin. První skupinou jsou „morální nedevidantní“, kteří se vždy řídí společenskými pravidly, která striktně dodržují. Druhá je pak tvořena asociálními jedinci, kteří jsou nemorálně deviantní, přičemž je jejich nemorálnost vrozenou dispozicí.
- **Medicínský pohled** nahlíží na deviantní chování jako na příznak nemoci společnosti. Deviace je vnímána jako nemoc a důsledek nesouladu mezi jednotlivými částmi sociálního systému. Přičemž její rozšíření poukazuje na to, že společnost není v pořádku.
- **Statistický pohled** chápe deviantní chování jako odchylku určité vzdálenosti od průměru. Každou odchylku od statistické normy tak lze považovat za abnormální a deviantní jev (ne však vždy patologický). Tento statistický pohled nezachycuje interpersonální reakce, společenské standardy nebo veřejné mínění a nebere do úvahy ani varianty přinucení ke konformitě.
- **Relativistický pohled** vychází z názoru, že lze způsobům chování, kulturním symbolům a dalším sociálním produktům porozumět pouze v kontextu té kultury a společnosti, jejíž jsou organickou součástí. Deviantní chování tak může být posuzováno v kontextu kultury

² MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 13.

³ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

a společnosti, jíž jsou součástí. Relativistický pohled na tuto problematiku je charakteristický pro současnost.⁴

1.2 Členění sociálně patologických jevů

Sociálně patologické jevy jsou většinou klasifikovány podle stupně jejich závažnosti či nebezpečnosti. Takové dělení však většinou slouží pro názornost, protože hranice mezi mnohými sociálně patologickými jevy je ve skutečnosti úzká a nelze ji často ani přesně definovat a rozlišit.

Sociální patologické jevy můžeme rozdělit do tří skupin podle stupně závažnosti a společenské nebezpečnosti:

- **negativní sociální jevy** – vyskytují se v každé společnosti a jsou považovány za nebezpečné až po překročení určité hranice, kdy jsou pro společnost zátěží a problémem. Míra nebezpečnosti či závažnosti negativních sociálních jevů je nízká a společností jsou víceméně tolerovány. Mezi tyto jevy řadíme např. nezaměstnanost, rozvodovost, nemocnost aj.
- **asociální společenské jevy** – představují závažnější problém, protože již narušuje chod společnosti, její ekonomické, politické a morální zásady (např. vandalismus, šikana, pornografie, působení extrémních hnutí a sekt, projevy xenofobie a rasismu aj.). Pokud člověk záměrně porušuje platné sociální normy, aniž by zpochybňoval jejich platnost, hovoříme o aberantním chování.
- **sociálně patologické jevy** – jsou nejproblematictější jevy s nejvyšší mírou společenské nebezpečnosti a závažnosti, které nejvíce ohrožují společnost a mají největší negativní důsledky (např. toxikomanie, kriminalita, prostituce, sebevraždnost aj.).⁵

Jandourek (2001) uvádí, že se dříve pro sociálně patologické jevy ve společnosti používala označení sociální patologie. Dnes se místo toho používá

⁴ Tamtéž.

⁵ KRAUS, B., HORNCOVÁ, J. et al. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus 2007.

označení **sociální deviace** nebo **sociální dezorganizace**. To, jaké jevy jsou označovány za sociálně patologické, se liší především podle doby a kultury dané společnosti.⁶

1.3 Vybrané teorie vzniku sociálně patologických jevů

Pro účinné řešení sociálně patologických jevů je nezbytné znát a porozumět zdrojům a příčinám, které vedou k jejich vzniku a rozvoji. Sociálně patologické jevy vznikají ve vztahu ke společnosti. Významný podíl na jejich vzniku má i osobnost jejich nositele. Sociálně patologické jevy jsou ve skutečnosti důsledkem působení řady různých biopsychosociálních faktorů. Ty působí v určitém čase ve vzájemné interakci, a proto o nich můžeme hovořit jako faktorech multifaktoriálních.⁷

V souvislosti s tím došlo k formulaci několika základních přístupů k teorii příčin vzniku sociálně patologických jevů. Těmito přístupy jsou:

- **Teorie**, jež předpokládá **existenci určitých typů lidí**, kteří mají tendenci volit chování mimo společenské normy.
- **Teorie situační** předpokládá, že určité sociální situace navozují možnost vzniku a rozvoje sociální deviace. Takového chování se může v podstatě dopustit kdokoliv.
- **Teorie konjunktivní** v sobě kombinuje oba předchozí přístupy. Východiskem této teorie je, že v určitých situacích se určitý typ lidí bude chovat určitým způsobem.⁸

Příčiny sociálně patologických jevů mohou být různé. Jde především o genetické, fyziologické a psychologické faktory, které vycházejí z osobnosti, a dále jde o vlivy sociálního prostředí. O příčinách sociálně patologických jevů (deviací) již dnes existuje velké množství teorií, z nichž lze vyčlenit tři

⁶ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001.

⁷ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

⁸ Tamtéž.

základní teoretické proudy, kterými jsou teorie biologické, psychologické a sociologické.

1.3.1 Biologické teorie deviace

Biologické teorie jsou nejstaršími teoriemi deviace. Zaměřují se především na studium kriminálního chování a analýzu zločinu, který je podle jejich mínění páčán biologicky determinovanými jedinci. Příčinu deviací nacházejí v genetických, anatomických a fyziologických faktorech. Největšího ohlasu dosáhla tzv. italská **pozitivistická škola kriminologie**, která se rozšířila v 2. pol. 19. stol. Tato teorie se snaží dokázat, že existují typy lidí, kteří jsou deviantně disponibilní. Tyto typy jsou rozeznatelné na základě měřitelných anatomických charakteristik. Dále je známá typologie E. Kretschmera (1888 – 1964), který dokazoval, že ve stejném poměru, v jakém jsou zastoupeny v populaci, se určité typy lidí dopouštějí protiprávního jednání. E. A. Hooton (1887 – 1964) dále na základě statistického šetření došel k závěru, že existují jisté fyzické znaky a zvláštnosti, které delikventy odlišují od normálních lidí.⁹

Nové přístupy těchto teorií, které se objevují po 2. světové válce se více inspiřují poznatky z genetiky. Tyto přístupy jsou založeny na domněnce, že genetická příčina kriminality je zakódována v abnormalitě chromozomů. Dnešní biologické teorie deviace mají spíše podobu biochemických teorií, které vycházejí z myšlenky, že příčinou deviantního chování může být chemická nevyváženost látek v lidské krvi.¹⁰

1.3.2 Psychologické teorie deviace

Psychologické teorie považují deviace za nemoc a abnormalitu za něco, co je třeba léčit a pravidelně kontrolovat. Tyto teorie vycházejí z osobnosti a zkoumají ego, frustraci, agresi a motivaci. Asi nejznámější psychologická teorie vychází z **psychoanalytické koncepce S. Freuda** (1856 – 1939), která je založena na poznatku, že duševní život jednotlivce je ovládán pudovými silami, které vyvolávají různé způsoby odreagování. Základní lidské pudy (sexuální a destrukční pud) korespondují i se dvěma protikladnými principy,

⁹ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

¹⁰ Tamtéž.

kteře determinují život každého člověka – princip slasti a princip smrti. Pokud se chováme přirozeně, jsme deviantní pro společnost a pokud je chování konformní, je deviantní vůči své vlastní přirozenosti. Takto si společnost sama vyrábí a vychovává devianty, které pak trestá za porušování svých pravidel.¹¹

Etiketizační teorie vychází z toho, že určité chování je nálepkováno jako deviantní. V jedné společnosti je sankcionováno a naopak ve druhé je toto chování tolerováno. Dalším typem psychologické teorie je **behaviorismus**, který se zaměřuje na studium lidského chování. Deviace interpretuje ve schématu stimul – reakce. Tuto teorii rozvíjí tzv. **neobehaviorismus**, který se snaží toto schéma rozšířit na stimul – organismus – reakce. „*Hlavní premisa behaviorálních teorií stanoví, že lidé mění své chování v souladu s tím, co přijímají jako reakce druhých a z toho tedy pro nás plyne, že chování je trvale utvářeno na základě životních zkušeností a tudíž deviantní a kriminální chování představuje naučené odpovědi na životní situace a tyto odpovědi nemusejí vždy za každých okolností reprezentovat abnormální nebo morálně nezralé jednání.*“¹²

Teorie obrany vychází ze spojení sociologických poznatků a psychoanalýzy. Tato teorie považuje za deviaci mechanismus obrany. Je založen na tvrzení, že každý člověk má určitá přání, která mohou být v rozporu buď s danými sociálními normami, nebo se svědomím individua. Pokud tento rozpor existuje, objevují se stavy úzkosti a pocit viny, které mohou ústít v nekonformní jednání. Deviantní jednání pak představuje nástroj obrany, jímž se individuum brání účinkům stresu.¹³

1.3.3 Sociologické teorie deviace

Sociologické teorie zdůrazňují především vliv prostředí a v tomto kontextu se zaměřují na výklad tří základních sociologických přístupů, které lze souhrnně vymežit takto:

¹¹ Tamtéž.

¹² VRÁTNÝ, J. *Prevence delikvence u dospívající mládeže*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky, 2008. Vedoucí: PhDr. Mgr. Tomáš Čech, Ph.D.

¹³ MŮHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

- **Teorie anomie** – produktem nedostatečné sociální regulace je stav bezzákonnosti, kdy ve společnosti přestávají platit zákony. E. Durkheim (1858 – 1917), představitel této teorie, se domníval, že porušení sociální stability má za následek rozvoj patologických forem dělby práce a nárůst napětí a konfliktů mezi jednotlivými částmi struktury obecných pravidel. Dochází tak k rozbití této struktury a výsledkem je anomie. R. K. Merton (1910 – 2003) tuto teorii dále rozvíjí a tvrdí, že deviace není výsledkem patologické osobnosti, ale je produktem struktury společnosti i její kultury. Na základě svých poznatků vytvořil koncepci tzv. **adaptivních mechanismů**, kterými jedinec reaguje na vzniklou situaci.
- **Subkulturní teorie** je naopak založena na tvrzení, že je deviace výsledkem konformity s normami a hodnotami těch skupin, jejichž jsou jedinci členy. Členové určité subkultury se často příliš neodlišují od dalších členů společnosti. Většinou se však odlišují v oblasti norem, protože každá subkultura uznává jiná pravidla a hodnoty a proto tak vytváří chování, které lze z hlediska poučnosti označit za deviantní.
- **Teorie kulturního přenosu** tvrdí, že deviantní chování je součástí subkulturních vzorců, jež jsou novým příslušníkům skupiny předávány v procesu jejich začleňování do skupiny.
- **Teorie sociálního učení** vychází z představy, že deviantní i konformní chování je především determinováno sankcí, která za ně následuje, a to jak sankcí pozitivní, tak i sankcí negativní.
- Podle **etiketizační teorie** nelze na deviantní chování nahlížet jako na určitý typ jednání, který na sebe bere jednotlivec. Naopak je výsledkem interpersonální interakce, interpretování, definování a hodnocení, jak vlastního jednání, tak jednání druhých lidí. Deviace je určitou nálepkou (etiketou), která slouží k vzájemnému falešnému obviňování. Společnost si vždy hledá vhodného „obětího beránka“, kterého pak prezentuje veřejnosti.¹⁴

¹⁴ Tamtéž.

V poslední době se objevuje rozšířený pohled na příčiny vzniku sociálně patologických jevů. Jedná se o hledisko oběti a bezprostředního vlivu situačních faktorů. Koncepce založené na těchto názorech jsou označovány jako viktimologické. **Viktimologie** je vědní obor kriminologie, který se zabývá oběťmi trestných činů, jejich typologií a předpoklady stát se obětí trestné činu. Stejně tak se věnuje problematice ohrožených dětí z hlediska jejich vyrovnání se s činem, který na nich byl spáchán. Proces, kterým se člověk stává obětí trestného činu, se nazývá viktimizace.¹⁵

1.4 Faktory ovlivňující sociálně-patologické jevy u dětí a mládeže

Sociálně patologické jevy jsou nejčastěji označovány jako projevy chování, které se odchylují od běžných hodnot a norem, které společnost uznává. Jejich charakteristickými znaky jsou trvalost, masovost a míra rozšířenosti ve stejných sociálních podmínkách. Na sociálně patologické jevy má vliv především prostředí, ve kterém vznikají, mají své příčiny, genezi, dynamiku, strukturu, ale i další důsledky. Pokud se těmto příčinám však nevěnuje adekvátní pozornost, vede snaha o zvládnutí pouze k určitému ovlivnění nebo řešení těchto důsledků.¹⁶

Mezi dětmi a mládeží se může setkat např. se šikanováním, agresí, vandalstvím, sprejerstvím, zneužíváním návykových a omamných látek nebo drobnou kriminální činností. Projevy sociálně patologických jevů u dětí jsou sledovány přibližně od věku šesti a sedmi let, kdy nastupují do školy. Dítě je členem většího kolektivu dětí, je na něj vyvíjen tlak, aby se choval určitým způsobem, dodržoval pravidla stanovená školním řádem, zapojil se do aktivit třídy aj. Toto všechno klade na dítě mimořádnou zátěž, kterou dítě nemusí být schopno vždy zvládnout. U dětí se tak můžeme setkat s neurotickými poruchami v důsledku reakce na nové prostředí, které se projevuje neustálým

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.

¹⁶ POKORNÝ, V, TELCOVÁ, J, TOMKO, A. *Patologické závislosti*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002.

vyrušováním, kázeňskými problémy, nedodržíváním školní docházky až záškoláctvím. Pokud se toto chování dítěte však neodhalí, může přerůst v mnohem závažnější formy sociálně patologického chování jako je páchání trestné činnosti, závislost na návykových a omamných látkách nebo automatech. Projevy těchto jevů mnohdy úzce souvisejí s poruchami chování dětí a mládeže.¹⁷

Poruchou chování označujeme skupinu odchylek od běžného chování ve společnosti. Tyto poruchy se projevují opakujícím se a trvalým obrazem disociálního, agresivního a vzdorovitého chování. Jejich důvodem není tzv. dětské rošťáctví nebo adolescentní vzdorovitost ani ojedinělé výbuchy dětské zlosti nebo ojedinělé činy v pozdějším věku.¹⁸ Tyto poruchy bychom neměli v dětském věku ani v dospívání nijak podceňovat, neboť mohou v průběhu času přerůst v podstatně závažnější patologické chování.

Výchova v rodině je jedním z nejdůležitějších činitelů působících při vývoji, růstu a utváření osobnosti dítěte. Aby dítě vhodně vyrůstalo a rozvíjelo se, musí být uspokojovány jeho biopsychosociální potřeby. Pro zdárný vývoj osobnosti dítěte jsou pak důležité zejména potřeby psychologické. Je proto nutné, aby dítě mělo pocit jistoty a bezpečí, opory, přijetí sebe sama a vyrůstalo ve stabilním prostředí, které mu umožní plně rozvíjet své dovednosti a schopnosti a nabídne mu dostatečný prostor k vlastní seberealizaci.

Ve většině rodin nelze tyto potřeby dítěte plně uspokojovat v důsledku sociologických i psychologických změn rodiny v posledních několika desetiletích. Dnes se rodiny potýkají s mnoha sociálními problémy, jako je nezaměstnanost rodičů, finanční problémy, konflikty v rodině, vysoká míra rozvodovosti, patologické chování rodičů aj. Rodiče nemají čas a někdy ani chuť se dítěti dostatečně věnovat, netráví s dítětem volný čas, nepovídají si s ním o jeho problémech a nereagují na to, co říká. Dítě má naopak tendenci napodobovat chování svých rodičů, používá např. vulgární slova, chová se agresivně či páchá drobné krádeže. Dítě se tak učí od svých rodičů negativním vzorcům chování, záměrně porušuje sociální normy a řeší vzniklé konflikty

¹⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998.

¹⁸ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.

a rozpory násilně. Konfliktní a neurovnané vztahy v rodině, nedostatek času a citu rodič mnohdy způsobuje už u malých dětí sklon k násilnému chování.

„Dětská agresivita se vyvíjí v závislosti na výchově a citlivosti rodičů a později vychovatelů. Nadměrné užívání tělesných trestů a křik vedou k odporu ze strany dítěte. Je zcela pravděpodobné, že převezme tyto formy chování od svých rodičů a dojde k rozvoji agresivních sklonů. Ani liberální výchova, která nezasahuje a neomezuje nežádoucí hněvivé agrese, není pro budoucí sociální vývoj jedince optimální.“¹⁹

Prokázáný je i mimořádný vliv sdělovacích prostředků, televizních programů určených pro děti a mládež, filmů i literatury. Dítě ve svém věku nedokáže plně porozumět tomu, co vidí a slyší a myslí si, že je to tak i ve skutečném světě. Snaží se pak napodobovat své hrdiny, chovat se a být jako oni. *„Sledováním zájmů svých dětí, s kým se děti stýkají, jak se projevují ve škole, zda nejsou ponižovány svými kamarády apod., mohou rodiče děti před těmito negativními vlivy chránit a napomáhat jim k pocitu sebedůvěry a bezpečí. Reakce dítěte, které je svým okolím ponižováno a nadměrně kritizováno, bývá různá. Svoji nejistotu může kompenzovat agresivním napadáním slabších vrstevníků, to může být začátkem šikany. Opačným případem může být i to, že se dítě uzavře do sebe, nekomunikuje se svým okolím a tváří se, jako by nebylo.“²⁰*

Období školního věku a puberty hrají ve vývoji dítěte jednu z nejdůležitějších rolí. Dítě prochází celou řadou fyziologických a psychických změn, je velmi citlivé, snaží se osamostatňovat od rodičů, sám se rozhodovat samo za sebe, prožívá svoje první lásky aj. Může však být negativně ovlivňováno různými faktory jako je sociální prostředí, ve kterém vyrůstá, rodinou, partou vrstevníků, jejíž je členem aj. Všechny tyto faktory pak mohou mít negativní vliv na změny chování a prožívání dospívajícího a v jejich důsledku se pak mohou objevit nejrůznější sociálně patologické jevy.

¹⁹ JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998, s. 72.

²⁰ BRATEKOVÁ, J. *Problematika sociálně patologických jevů*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky, 2009. Vedoucí: Mgr. Miroslav Janda.

2 DELIKVENCE A KRIMINALITA DĚTÍ A MLÁDEŽE

2.1 Vymezení základních pojmů

Delikvence a kriminalita jsou vnímány jako závažné jevy, které ohrožují společnost i jednotlivce. Kriminalita je pak nejzávažnějším projevem a vyústěním většiny sociálně patologických jevů. Kriminalita mládeže je výrazně **multifaktoriální problematika**. Používána terminologie vychází jak z práva veřejného a civilního, tak ze společenských věd.

Kriminalita je definována jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a i nadále se vyskytují. Jedná o činy a chování sankcionované podle trestního zákona a to jak zjevné, tak latentní.²¹ Kriminalita mládeže zahrnuje trestnou činnost, které se dopouští především kategorie mladistvých (15 – 18 let). Do kriminality mládeže se zahrnuje i dětská kriminalita (do 15 let) a běžně též kriminalita mladých dospělých (18 – 24 let).

Kriminalitu můžeme členit na:

- *kriminalita zjevná* – registrovaná kriminalita, která je evidována v oficiálních statistikách,
- *kriminalita latentní* – neregistrovaná, neevidovaná v oficiálních statistikách, o této kriminalitě se orgány činné v trestním řízení nedozví.
- *kriminalita skutečná* – je souhrnem kriminality zjevné a latentní.

Za **prekriminalitu** můžeme označit takové činy, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti a které, pokud by ji spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy. Dolní hranici nekriminality lze

²¹ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

položit přibližně kolem 5. – 6. roku života, tedy již do předškolního věku. Těžiště nekriminality je přibližně mezi 10. – 15. rokem života.

Širším pojmem než kriminalita je delikvence, neboť označuje činnost porušující právní i společenské normy, takže se takové jednání vztahuje i na děti a mladistvé, které se tak stávají delikventy. Fisher a Škoda (2008) definují **delikvenci** jako formu zvláště společensky nepřijatelného chování mládeže, které se projevuje jako narušení sociálních a právních norem. Jde o chování asociální, které zahrnuje jak trestné činy, tak i činy, které nejsou tzv. jinak trestné. Nejčastěji je pojem delikvence užíván pro označení trestné činnosti mládeže. Patří sem např. přestupky nebo trestná činnost osob ve věku mladších patnácti let, kdy nelze trest z důvodu věku uložit. Vedle trestných činů zahrnuje i jevy, které jsou závadné, ale samy o sobě nejsou trestné (např. útěky z domova, alkoholismus, toxikomanie, patologické hráčství, sebepoškozování aj.). Podle věku můžeme rozlišovat **dětskou delikvenci** (do 15 let) a **juvenilní delikvenci** (15 – 18 let).²²

Podle stupně závažnosti můžeme chování dělit na:

- **disociální chování** – mírné odchylky od normy, bez výraznější agrese, spíše nepřiměřené, nepřizpůsobivé chování, důslednou výchovou lze odstranit (např. neposlušnost, zlozvyky, vzdorovitost, negativismus, lhavost),
- **asociální chování** – závažnější odchylky, které ale ještě nemají ráz trestné činnosti (např. alkoholismus, záškoláctví, šikana, toxikomanie, útěky, toulky, kouření, demonstrativní sebepoškozování, gamblerství). V těchto případech jedinec poškozuje spíše sebe nebo okolí. Asociální chování často přerůstá v chování antisociální.
- **antisociální chování** – závažné protispolečenské jednání, dostává se do rozporu s normami práva, je nepřátelsky zaměřeno vůči okolí (např. krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy aj.). Příznačnými rysy jsou agresivita, delikvence a destruktivní činnost.

²² FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008.

„Hranice mezi tím, co je delikvencí a co ne, je tedy dána následným trestem. Chování, které není pro společnost zvláštním způsobem nebezpečné, sem zařadit nelze. Nepatří sem například disociální chování. Tím jsou drobné lži, vzdorovitost, zlovyky apod. To sice může být označeno jako poruchy chování, ve své podstatě ale mezi sociálně patologické jevy nepatří. Bývá spíše ukazatelem toho, že u dotyčného může k rozvoji takových jevů dojít s vyšší pravděpodobností.“²³

Kriminální a delikventní chování můžeme označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. Odchylku od společenské normy lze relativně označovat jako neschopnost plnit základní požadavky a očekávání společnosti. Většině delikventních osob chybí náhled na nevhodnost vlastního chování a nemají proto potřebu usilovat o změnu a nápravu svého společensky nepřijatelného chování nebo hledat odbornou pomoc.²⁴

2.2 Faktory a příčiny ovlivňující vznik delikvence a kriminality

Diagnostika rizikových faktorů a příčin ovlivňujících vznik sociálně patologických jevů je velmi důležitá pro důkladnou prevenci těchto jevů. Včasné rozpoznání nastupujících rysů delikventního chování u jedince nebo skupiny může pomoci těmto patologickým jevům předcházet a zároveň pomáhat hledat jejich následná řešení.

Příčiny patologických jevů můžeme rozdělit z hlediska jejich výskytu na vnější a vnitřní. Mezi **vnitřní** (endogenní) **příčiny** spojené přímo s osobou pachatele, řadíme faktory biologické, psychologické, medicínské a fyziologické. Jedná se převážně o vrozené osobnostní vlastnosti, dědičné dispozice, ale i vrozené duševní poruchy, které mohou v různé míře ovlivňovat projevy patologického chování a veškerá geneticky podmíněná onemocnění.

²³ Tamtéž, s. 156.

²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.

Vnější (exogenní) faktory zahrnují převážně takové společenské a sociální vlivy, mající vliv na chování pachatele, jež vycházejí např. z narušeného rodinného systému a jeho problémového fungování, z negativního působení vrstevnických skupin, z nedostatečné socioekonomické úrovně jedince a rodiny a z negativního působení společenských vlivů.

2.2.1 Dědičnost

Dědičnost patří do vnitřních faktorů, které ovlivňují mladistvého pachatele. Dědičnost se vyskytuje jako příčina delikventního chování jen jako jedna z mnoha faktorů. Genetické predispozice však zvyšují jen její pravděpodobnost. Vnitřní biologické podmínky utváření a fungování osobnosti procházejí vlastním vývojem. Podle R. Cattella (1965, in Balcar 1991) v něm můžeme rozlišit čtyři stupně:

- dědičnou výbavu, převzatou od rodičů při početí v podobě geneticky zakódovaného programu dalšího vývoje,
- genovou výbavu zahrnující i změny dědičného vkladu mutací a segregací v genech,
- vrozenou výbavu zahrnující navíc vývojové účinky prostředí negenové povahy během nitroděložního vývoje až k porodu,
- konstituční výbavu, zahrnující navíc i účinky prostředí na vývoj osobnosti během života jedince (tyto účinky zahrnují vlivy fyzické i psychologické a vyplývají z přírodních a společenských podmínek života).²⁵

Podle Matouška a Kroftové (1998) je chování „*podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání*

²⁵ BALCAR, B. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Chrudim: Mach, 1991.

neuskutečnilo. Genetická vloha snižuje, resp. zvyšuje práh pro působení vlivů prostředí.“²⁶

2.2.2 Osobnost

Jedním z biologických faktorů ovlivňující pravděpodobnost výskytu patologického chování je pohlaví. Muži se kriminality i delikvence dopouštějí mnohem častěji než ženy. Důvod je přikládán více agresivnímu a sociálně dravému jednání pro dosažení seberealizace v případě mužů, zatímco pro ženy jsou účelné jiné vzorce chování. Další důvod je spatřován ve větší tendenci k agresivitě u mužů vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu testosteronu. Značný význam pro vznikl a rozvoj patologického chování má dále věk. Jedinci, kteří se dopouštějí tohoto chování, jsou většinou mladší 26 let. Vyšší míru tendence k delikventnímu chování mají i jedinci, kteří jsou zvýšeně dráždiví. Tyto osoby mají vyšší míru impulzivity a nižší míru frustrační tolerance. U těchto osob se i častěji vyskytují biochemické a fyziologické poruchy a poškození CNS a poruchy chování a emocí.²⁷

Kriminálního chování se dále obecně dopouštějí jedinci s rozumově nižšími schopnostmi, kteří nedokážou adekvátně posoudit danou situaci a zvážit důsledky vlastního jednání. Mezi pachateli se vyskytuje vyšší počet osob, které trpí vrozenou poruchou osobnosti (psychopatie). Psychopatie je charakterizována jako „označení pro nevyváženou, neharmonickou osobnost, u níž některé rysy jsou příliš zdůrazněny a jiné potlačeny; porucha ztěžuje zařazení postiženého do společnosti; projevuje se mimořádně pestrou škálou projevů od povahových odchylek neškodného podivínství až k násilnému antisociálnímu chování“.²⁸

Z hlediska sociálně patologických jevů se jedná o poruchy, které souvisejí s odchylkami ve vztahu jedince k druhým, ke společnosti a jejím normám (např. asociální porucha osobnosti). Dále to jsou poruchy, které

²⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998, s. 23.

²⁷ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

²⁸ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 486.

souvisejí s narušenou emocionalitou (např. emočně nestabilní porucha osobnosti) nebo sexuální preferencí (např. sadizmus, pedofilie).²⁹

Hlavním kritériem při diagnostikování psychopatologie je již v dětském věku projevující se nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností, mj. i temperamentu. Některé vlastnosti jsou nápadně vyvinuté a některé naopak zcela chybí. Okolí takového jedince považuje přinejmenším za zvláštního podivína, který se v důsledku této poruchy opakovaně dostává do konfliktu se sociálními normami a sociálním prostředím.

2.2.3 Rodina

Mezi příčiny delikvence a kriminality dětí a mládeže je třeba řadit na prvé místo vliv rodiny, která hraje primární roli v procesu socializace a společenského přizpůsobení dospívajícího jedince. Rodina již od narození ovlivňuje náš vývoj a má významný vliv na to, jaký se z nás stane člověk. Dětství je obdobím, ve kterém můžeme člověka výrazněji ovlivnit a formovat. „*Rodina je primárním činitelem socializace v raném dětství a od té doby má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebepojetí jedince.*“³⁰

V průběhu několika desetiletí prošel vývoj rodiny v důsledku působení celospolečenských vlivů mnohými změnami, z nichž některé měly na funkci rodiny a dítě spíše nepříznivý dopad. Česká společnost se potýká s klesající sňatečností, zvyšuje se věk, ve kterém lidé vstupují do prvního manželství, zvyšuje se rozvodovost, stoupá počet rodin pouze s jedním rodičem (nejčastěji osamělé matky s dětmi), přibývá však i rodin zakládáných nedostatečně zralými rodiči nebo sociálně slabých rodin s větším počtem dětí.

Podle Ambrožové, Coufalové, Cvečkové et al. (2007) hraje rodina ve sklonu ke kriminálnímu chování velkou roli. „*Může jít o narušené rodinné prostředí, kde jsou na denním pořádku konflikty nebo je dítě zanedbáváno nebo kde je kriminalita tradicí apod. Delikventní dospívající však může pocházet i z rodiny, která je relativně dobře situovaná a spořádaná, avšak rodiče obětují*

²⁹ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009.

³⁰ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 36.

*své síly honbě za dosažení pozic nebo peněz. Vzhledem k nedostatečnému nebo chybějící sociální kontrole v rodině se tak mohou děti toulat po ulicích, inhalovat těkavé látky, brát drogy, apod.*³¹

Obecně lze konstatovat, že mladí delikventi vyrůstají velmi často v neúplných sociálně slabých rodinách. Střelec, et al. (1992) se domnívá, že děti vychovávané jen jedním z rodičů, mohou mít o něco horší výsledky ve škole, více zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině je faktor, který zabraňuje delikvenci dítěte. Chlapci žijící v rodině s vlastním otcem mají významně menší sklon přestupovat meze zákona než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem.³²

Matoušek a Kroftová (1998) k tomu uvádějí, že nepřítomnost otce v rodině však může ovlivňovat i dívky, které tak postrádají model mužského chování. V převážné většině případů je dítě v rozvedeném manželství svěřováno do výchovy matce, která je pak více zatížena nároky na výchovu než matka, která vychovává děti společně s jejich otcem. I nevlastní otec může být v některých případech přínosem.³³

Novotný a Zapletal (2004) ve své publikaci uvádí výčet dysfunkčností rodiny podle anamnéz zkoumaných delikventů:

- **Nepřipravenost rodičů na výchovné poslání** – rodiče vstupují do manželství (nebo obdobného soužití) často po velmi krátké známosti, v nízkém věku, bez ujasnění vztahu k výchovným úkolům.
- **Nechtěné dítě** – dítě je již před narozením ovlivňováno duševní nepohodou stresované matky, po porodu vyrůstá v neklidném, nestabilním rodinném prostředí.
- **Nepřítomnost mužského či ženského vzoru** – je spojována s neadekvátním sociálním vývojem mladého člověka, protože se málokdy osamocenému rodiči daří suplovat roli chybějící rodičovské

³¹ AMBOŽOVÁ, K., COUFALOVÁ, L., CVEČKOVÁ, M. et al. *Rizikové chování dětí a mladistvých*. Praha: Dětství bez úrazů, o.p.s., 2007, s. 29.

³² STŘELEČ, S., MARÁDOVÁ, E. MARHOUNOVÁ, J. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992.

³³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998.

postavy. Dokonce lze říci, že mnohá delikventní kariéra dětí je výrazně spjata se ztrátou rodiče.

- **Příchod nového partnera do rodiny** – bývá zátěžovou situací zvláště tehdy, jestliže nový vychovatel není schopen zvládnout pozvolné navazování kontaktu s dítětem, sladit své záměry se skutečnými potřebami dítěte a vcítit se do jeho života. V těchto situacích děti jednají zkratkovitě, provokativně nebo negativisticky, a to zvláště v případech, že takovou změnu pocítují jako ohrožující.
- **Výchovné zanedbávání** – může být způsobeno nejen zjevným nedoceněním rodičovských povinností, ale i společensky pozitivní angažovaností obou rodičů či příslušnou ekonomickou aktivitou, která jim nedovoluje soustavnou a patřičnou pozornost socializace dítěte. Rodiče, kteří si pak uvědomují své výchovné chyby, neúměrně dítě zabezpečují po hmotné stránce. Tak ovšem výrazně ovlivňují asociální vývoj dítěte, které na jedné straně strádá nedostatkem lásky a pozornosti, a na straně druhé má tendenci přeceňovat vlastnictví hmotných statků a považovat je za měřítko hodnoty člověka. Právě tento postoj pak stojí často u počátku kriminálních činů.
- **Zátěžové sociální patologické jevy v rodině** – zejména alkoholismus a jiné toxikomanie, prostituční nebo výrazně promiskuitní jednání rodičů, nebo sourozenců. V rodinách se objevují pachatelé trestných činů, dále osoby se záporným postojem k práci, osoby žijící příživnickým způsobem aj. Rodina dítěti nezajišťuje ani základní životní potřeby jako je jídlo, ošacení a další nutné podmínky života, jako je vlastní lůžko, místo pro učení a psaní úkolů, pro hraní si nebo pro soukromí.
- **Špatná sociálně ekonomická úroveň rodiny** – nezaměstnanost rodičů snižuje ekonomickou úroveň rodiny a tím stoupá tolerance k majetkové trestné činnosti. Přelidněnost bytu, bývá zdrojem neustálých konfliktů mezi členy rodiny, tzv. teritoriální agrese, což se projevuje nárůstem násilných trestných činů.

- **Nízká vzdělanost rodičů** – rodiče mají pouze základní vzdělání, chybí jim další kvalifikace, a proto je význam vzdělávání v rodině podceňován. Tento fakt ovlivňuje životní způsob mladých pachatelů a jejich celkovou hodnotovou orientaci.³⁴

2.2.4 Škola

Škola hraje vedle rodiny další nezastupitelnou roli ve výchově a vzdělávání dětí a mládeže. Vzhledem k tomu, že slábne vliv rodin, sílí vliv médií, rostou obavy z působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako jediné prostředí, které zaručí pozitivní působení, které je v souladu se zájmy společnosti.³⁵ Vliv školního prostředí na utváření osobnosti dítěte či mladistvého je obecně uznáván.

Již od šesti let vstupuje škola jako důležitý faktor do života dítěte. Příchodem do školy je dítě nuceno vytvořit si postoj ke škole, vztah k učiteli jako autoritě, adaptovat se v nových podmínkách a osamostatnit se, dodržovat stanovená školní pravidla, motivovat se k plnění školních úkolů a učení aj. Velkou roli zde hrají vztahy se spolužáky, které postupně nabývají na své intenzitě. Děti si vytvářejí svoji subkulturu, která se vyznačuje svým specifickým jazykem, způsobem chování, zvyky a rituály. V některých případech se mohou tyto podskupiny stát zárodkem asociálních part a to už u dětí na 1. stupni základní školy. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí.³⁶ Nezáměr a hrubý přístup učitele může ve svém důsledku vyústit až v šikanu ve třídě. Učitel může svým jednáním např. označit některého ze žáků za neschopného, pak i jeho spolužáci mohou nabýt dojmu, že mohou žáka napadat a posmívat se mu.

„Za šikanování je považována systematická agrese, která je zpravidla opakovaná a dopouští se jí jednotlivci či skupina vůči jinému jednotlivci či skupině. Podstatné přitom je, že se nejedná o střetnutí rovnocenných partnerů v konfliktu, ale že oběť šikanování je vůči útočníkovi prakticky bezbranná.“

³⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha ASPI, 2004.

³⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Prah: Portál, 1998.

³⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2003.

*Může se jednat o násilí fyzické, tak i psychické či verbální.*³⁷ Agresivita a šikana dětí k sobě navzájem, ale i k učitelům, v posledních letech bohužel na školách stále roste.

Za základní **kriminogenní faktory** ve školní výchově a vzdělávání lze podle Chmelíka (1998) označit především tyto:

- nepravdělná školní docházka,
- špatný prospěch,
- nevhodné chování žáků k učitelům a naopak,
- špatná spolupráce rodičů se školou,
- nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.³⁸

2.2.5 Vrstevnické skupiny

Přirozenou potřebou člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí, jednoduše mít pocit, že „někam patřím“. Vrstevnické skupiny jsou pak jedním z dalších vnějších faktorů, které ovlivňují vznik sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Tyto skupiny jsou zejména pro děti z dysfunkčních rodin velmi důležité. Vrstevnické skupiny neboli si vytvářejí vlastní subkulturu, stanovují si vlastní pravidla, hodny, normy a cíle.

Tyto party většinou vznikají z dětí, které se dobře znají, např. vyrůstají na stejném místě nebo chodí do stejné třídy. Tyto děti se pak často nudí, „poflakují“ se jen tak po ulici a proto začínají vyplňovat svůj čas kouřením, alkoholem, drogami, bavením se na diskotékách nebo v hernách. Tyto činnosti však vyžadují dostatek finančních prostředků, které většina z dětí nemá. Proto se party z počátku uchylují jen k drobným krádežím, vandalismu (např. sprejerství či výtržnictví), které však postupně přerůstají ve fyzické napadání a organizované, dobře naplánované, akce. Jedním z motivů tohoto chování je snaha mladého člověka integrovat se do party, předvést se před ostatními členy party, touha být zajímavý, odlišovat se od ostatních aj.

³⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

³⁸ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Policie ČR, Úřad pro vyšetřování pro Českou republiku, Ministerstvo vnitra ČR - odbor personální práce a vzdělávání, 1998.

Matoušek a Kroftová (2003) dělí **kriminogenní skupiny a subkultury** dětí následovně:

- **Stabilní a nestabilní kriminální skupiny** – stabilní skupiny vznikají v prostředí, v němž jsou delikventní normy akceptovány i dospělými, kde dospělí do jisté míry slouží i jako „učitelé“ mládeže. V našem prostředí jim odpovídají např. gangy romských kapsářů. Nestabilní kriminální skupiny jsou obvykle vysoce násilnické, vznikají v nestabilním prostředí, v němž chce mládež ukázat svou sílu. I neshody uvnitř těchto skupin se řeší násilně.
- **Drogová subkultura** – se skládá z mladých lidí, kteří neuspěli ani podle měřítek většinové společnosti, ani podle měřítek stabilních kriminálních skupin. Typické je pro ně hojné dopřívání si alkoholu, braní drog, nebo sexuální promiskuita. Členové této subkultury získávají finanční prostředky nejčastěji žebráním, pochybnými půjčkami, drobnými krádežemi, prodejem drog aj.
- **Subkultura rasistická** – jedná se o hnutí skinheads, které má blízko k subkultuře násilí, liší se však od ní svojí propracovanější ideologií. Tyto skupiny se vyznačují soudržností, hierarchickou až vojenskou strukturou, v jejich čele nejčastěji stojí inteligentní vůdci a své činnosti důkladně plánují a organizují.
- **Subkultura pseudonáboženská** – sem patří především satanisté, kteří jsou považováni za náboženskou sektu, ale v pravém slova smyslu sektou nejsou. Satanisté jsou méně početní než skinhead a zatím nebyl zaznamenán zabití či fyzické násilí, které by způsobili.³⁹

2.2.6 Média

Mezi další z vnějších faktorů, které ovlivňují vznik sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, patří bezesporu média a masmédia. Jedná se zejména o televizi, internet, počítačové hry, rozhlas nebo různé časopisy. Díky těmto médiím výrazně klesl zájem o dříve běžné volnočasové aktivity, jako je sport, příroda, četba knih, návštěvy různých kulturních akcí jako jsou

³⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2003.

divadelní hry a výstavy. Děti dnes tráví u televize a počítače většinu svého volného času. Největším problémem je násilí, které se odehrává v mnoha filmech či seriálech, které televize vysílá i v odpoledních hodinách. Dítě pak to co vidí na obrazovce, chce vyzkoušet, ukázat se před svými kamarády nebo vyrovnat se svým hrdinům. „*Dítě může nabýt dojmu, že násilí je každodenním běžným jevem a jeho páchání je jednou z účinných možností, jak dosáhnout svého.*“⁴⁰

Podle Matouška a Kroftové jsou **negativními jevy**, které přinášejí média, např.:

- samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování,
- vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost,
- agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním etnickým či jiným skupinám,
- špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.

S nežádoucími příklady násilného chování se lze převážně sekat na obrazovkách televize, na internetu nebo v počítačových hrách. Mnoho výzkumů prokázalo, že násilí televizním vysílání přispívá k růstu kriminality. Nešpor (2004) je toho názoru, že věnuje-li se dopívající nadměrně počítačům, „*může dojít k zaostávání v jiných oblastech života. To se může týkat školy i celé velké oblasti sociálních dovedností. K nim patří schopnost se vcítit do druhých lidí, umět nacházet kompromis, spolupracovat, porozumět mezilidským vztahům, umět pracovat s vlastními pocity atd. Lze samozřejmě namítnout, že komunikovat se dá i přes internet. To je jistě pravda, jedná se ovšem o formu komunikace, která nemůže nahradit všechny ostatní. Navíc nelze použít ve styku s druhými lidmi logiku počítačového programu nebo chování hrdiny agresivní počítačové hry.*“⁴¹

⁴⁰ POKORNÁ, J., ZLÁMAL J. *Vybrané sociálně patologické jevy. Sborník učebních textů II.* Praha, 2003, s. 10.

⁴¹ NEŠPOR, K. *Příručka pro život ve 21. století* [online]. c2004. [cit. 2012-05-17]. Dostupné z <<http://www.drnespor.eu/addictcz.html>>.

Při prevenci těchto negativních vlivů médií na vývoj dítě je především nutná pozornost rodičů, kteří by měli vědět, jak dítě tráví svůj volný čas, na co se dítě dívá, nebo jakou hraje počítačovou hru. Měli by zhodnotit jejich vhodnost a účinně ovlivňovat množství času, které dítě takto doma stráví. Rodiče by se měli snažit zamezovat nevhodnému působení médií, vytvořit určitou bariéru tak, aby bylo dítě schopno pochopit, co je reálné a co je naopak smyšlené, vysvětlit mu to a navést ho k racionálnímu uvažování.

2.3 Specifické rysy kriminality dětí a mládeže

Trestná činnost dětí a mládeže se v mnohých ohledech liší od trestní činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině.

Mühlpachr (2001) v tomto směru shrnuje určité **zvláštnosti** projevující se mezi mladistvými pachateli. Tyto zvláštnosti potvrzují policejní i soudní praxe a patří k nim zejména:

- Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem, než u dospělých osob.
- Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestné činnosti.
- Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětům a znehodnocením zařízení.
- Konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonání překážek, mnohdy je použito neúměrných prostředků k dosažení cíle.
- Na páčání trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol, případně jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty.

- Mladiství pachatelé jednají více pod vlivem emocí než rozumově. Trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem aktuální situace.
- Při opakování trestné činnosti se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti.
- Při získávání alibi se pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do níž patří. O případě, ale i o spáchané trestné činnosti se pachatelé rádi svěřují ostatním členům skupiny.
- Mladiství pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí.
- Věci získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou velmi záhy rozdělovány mezi její členy. Při rozdělování je patrná hierarchie ve skupině a podíl na spáchané trestné činnosti. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve prospěch celé skupiny.
- Některé charakteristiky spáchaní trestné činnosti vyplývají ze somatických znaků pachatele (např. snižující se objasňenost jednotlivých typů trestných činů se zvyšuje podíl dětských a mladistvých pachatelů).⁴²

2.4 Vybrané delikventní a trestné činy páchané dětmi a mládeží

Kriminalita obecně je předmětem dlouhodobého zkoumání shromažďování a vyhodnocování získaných dat. Kriminalita se neustále mění v závislosti na změnách ve společnosti. Vždy je však možné stanovit určitý projev, který kriminalitu provází. Ve statistikách bývá uváděna pouze kriminalita ohlášená, proto nelze s přesností určit její rozsah. Sankcionovaná bývá pouze část deliktů, většina z nich je triviálních a řadíme je do oblasti bagatelní kriminality nebo bývá na samé hranici trestného činu. Těžší delikty

⁴² MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

jsou oznamovány častěji, registrovaní pachatelé deliktů mají na svědomí mnohonásobně vyšší latentní kriminalitu než neregistrovaní.⁴³

Šikana

Mezi dětmi a mládeží se v současné době stále častěji objevuje jeden z nejvýznamnějších sociálně patologických jevů a to je šikana. Kolář (2001) definuje šikanu jako úmyslné, většinou opakované týrání a zotročování žáka za použití agrese a manipulace. Mezi agresorem a obětí existuje vzájemná vazba, jejímž cílem je skrýt vlastní strach agresora a současně využít strachu oběti. Šikanování je vždy záležitostí celé skupiny, šikanování se odehrává v kontextu vztahů určité konkrétní skupiny.⁴⁴

Matoušek (2003) vymezuje šikanu jako týrání v kolektivech, jehož pachateli i oběťmi jsou osoby se stejnou formální pozicí ve skupině, často vrstevníci. Šikana je podporována autoritářskou atmosférou institucemi, v níž je komunikačně a fyzicky oddělena skupiny žáků od skupiny učitelů. Šikany se dopouštějí osoby se sklonem k agresivitě, osoby neschopné soucitu a egocentrické. Oběťmi se nejčastěji stávají osoby s fyzickým, smyslovým postižením nebo s podivným chováním. Důsledkem dlouhodobé šikany může být i nezvratné poškození psychického zdraví, trvalé tělesné poškození nebo i smrt.⁴⁵

Krádeže

Odcizení cizí věci nelze pokaždé označit za krádež. U dětí se můžeme setkat s příležitostným, ne zcela uvědomělým odcizením nějaké věci, která se dítěti zalíbí. V tomto případě se jedná spíše o formu zkratkovitého jednání. *„O pravé krádeži hovoříme tehdy, když dítě či mladiství odcizí nějaký předmět vědomě a plně si přitom uvědomuje nesprávnost svého chování. Většina*

⁴³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003.

⁴⁴ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha, Portál, 2001.

⁴⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální páce*. Praha: Portál, 2003.

*krádeží v dětském a mladistvém věku není způsobena psychiatrickým onemocněním, má na nich převážně podíl prostředí, kde dítě vyrůstá, parta či nevýhodné postavení v kolektivu dětí.*⁴⁶ I příslušnost k určité partě může být důvodem pro krádež, jejímž účelem je získání finančních prostředků pro pořízení nějaké psychoaktivní látky aj. Krádež však může být i podmínkou pro přijetí do takové party.

Záškoláctví

Záškoláctví patří v současné době k nejvýznamnějším problémům, které se objevují v našich školách. Záškoláctví je „úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku. Jde o neklasičtější poruchu chování, kdy se jedná o absenci ve škole bez řádného omlouvání rodiči či lékařem.“⁴⁷ Příčin tohoto sociálně patologického jevu může být celá řada. Může jít např. o strach ze školy, strach z nějakého učitele, poruchu vztahů mezi dětmi, šikanu nebo obecný nezájem o učení či nechuť ke škole. Záškoláctví lze rozdělit na dvě základní skupiny. Neplánované, impulzivní záškoláctví není dítětem předem plánováno. Dítě reaguje náhle, nepromyšleně, do školy vůbec nedorazí nebo z ničeho nic odchází v průběhu vyučování. Naopak plánované záškoláctví se objevuje tehdy, když se dítě snaží účelově vyhnout nějakému zkoušce, neoblíbenému předmětu nebo učiteli.

Užívání drog

Užívání drog, ať už jde jen o experimentování nebo jejich pravidelnější užívání, je dnes mezi dospívajícími velmi častým patologickým jevem. Důvodů k toxikomanii může být nespočet (např. zvědavost, příslušnost k partě, kde je braní drog součástí její subkultury, problémy ve škole, v rodině či ve vztahu). Závislost na drogách začíná zpravidla častým užíváním drog, které vyvolá potřebu drogy cíleně vyhledávat. Toxikomanie vede ke snížení schopnosti přirozeně reagovat na běžné stimuly. Ve vážnějších stádiích

⁴⁶ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 96.

⁴⁷ Tamtéž, s. 97.

závislosti pak vede k narušení základních společenských a životních činností, k selhání funkcí tělesných orgánů nebo jejich trvalému poškození. K často užívaným drogám patří především alkohol, marihuana, extáze, pervitin nebo heroin. Ve vztahu k problematice drog můžeme zmínit i problematiku kouření u nezletilých dětí.

Podle tiskové zprávy Úřadu vlády ČR, Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (2012) alespoň jednou v životě kouřilo cigarety 54 % šestnáctiletých dětí, více než 75 studentů v posledním měsíci konzumovalo alkohol, alespoň jednou v životě zkusilo nelegální drogu 18 % studentů (17 % studentů užilo marihuanu nebo hašiš, dále pak nejčastěji extázi nebo amfetaminy).⁴⁸

Porucha chování s protispolečenskými rysy

Podle Martínka (2009) se jedná o nejvýznamnější poruchu chování u dětí a mládeže. Dříve byla nazývána jako antisociální porucha. Tato porucha je mezi dětmi a mládeží poměrně častá a na jejím vývoji se podílí dědičnost i sociální prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. O této poruše hovoříme v případě, kdy se v chování jedince po dobu více jak šesti měsíců objevují minimálně tři z níže uvedených příznaků dle diagnostických kritérií podle DSM IV a MKN 10 (Mezinárodní klasifikace nemocí):

- krádeže nebo podvody bez konfrontace s obětí při více jak jedné příležitosti,
- útěky z domova,
- opakované lhaní a záškoláctví,
- vyvolávání záměrných rvaček,
- vloupávání se do cizích objektů a ničení majetku,
- krutost ke zvířatům,
- zvýšená tendence k používání jakékoliv zbraně,

⁴⁸ Úřad vlády ČR, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. *Zveřejnění mezinárodní zprávy z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) v roce 2011*. Tisková zpráva [online]. c2012. [cit. 2012-11-06]. Dostupné z <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espac_2011_mezinarodni_zprava>.

- účastnění se zakládání ohňů nebo požárů.⁴⁹

2.5 Struktura sankcí ukládaných mladistvých

Tomu, kdo se dopustí protiprávního jednání, musí být platného právního následně udělena sankce. Toto samozřejmě platí i o dětech mladistvých. V tomto směru je však problematika trestní odpovědnosti mladistvých jedna z nejobtížnějších, protože s nezletilými pachateli nelze zacházet jako s dospělými. Právní řád České republiky rozlišuje mládež na dvě skupiny, a to děti mladší patnácti let a mladistvé. Mladistvým je taková osoba, která je starší patnácti let a zároveň v době spáchání činu nedovršila osmnácti let. Dítě mladší patnácti let je pak to, které v době spáchání činu nedovršilo patnácti let věku. Toto rozdělení tak přihlíží k rozdílnému stupni jak biologické, tak sociálně-psychologické vyspělosti obou těchto skupin. Protiprávní čin spáchaný mladistvým je definován jako provinění a protiprávní čin spáchaný dítětem mladším patnácti let jako čin jinak trestný. Vzhledem k tomu, že v současné době dítě mladší 15 let věku není za své činy trestně odpovědné, nemůže proti němu být zahájeno trestní stíhání, potažmo ani trestní soudní řízení. Může mu však být soudem uloženo některé z výchovných opatření podle § 13 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochrany dětí, ve znění pozdějších předpisů. Do tohoto řízení vstupují kromě dítěte i jeho zákonní zástupci (rodiče), orgán sociálně právní ochrany dětí a další osoby (např. poškození), o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednání.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, vymezuje opatření, která lze mladistvým za jejich provinění uložit. Jedná se o opatření výchovná, ochranná a trestná.

Výchovná opatřením (podle § 15 odst. 2):

⁴⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009.

- **Dohled probačního úředníka** – spočívá v převýchově a pozitivním ovlivňování chování mladistvého pravidelným sledováním jeho chování v rodině a sociálních prostředím, ve kterém se pohybuje, kontrola dodržování stanovených podmínek dohledu, kontrola dodržování povinností, které mu byly soudem uloženy, pomoc při řešení jeho životních problémů a pozitivní vedení mladistvého k nedelikventnímu způsobu života.
- **Výchovné povinnosti** – jsou spojeny se zásahy do osobní svobody mladistvého a také do jeho rozhodování a jednání (např. usilovat o vyrovnání s poškozeným, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách aj.). Jejich podstatou je usměrnění mladistvého pozitivní motivací a je jimi sledováno dosažení změny životního postoje mladistvého a dále řešení problémů vzniklých jeho proviněním.
- **Výchovná omezení** – jsou zásahy do jednání a rozhodování mladistvého, které jsou formulovány jako zákazy toho, co je nežádoucí (např. nestýkat se s určitými osobami, neužívat návykové láky aj.)
- **Napomenutí s výstrahou** – jeho podstatou je důrazné upozornění mladistvého na jeho protiprávní jednání s upozorněním, jaký postih ho může čekat v případě, že bude pokračovat v protiprávním jednání.⁵⁰

Ochranná opatření (podle § 21 odst. 1):

- **Ochranné léčení** – je obecně ukládáno, pokud pachatel provinění v době spáchání činu trpěl a trpí duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Nebo je toto opatření ukládáno i v případě, že je mladiství uživatelem návykových látek a provinění spáchal v souvislosti s jejich zneužitím nebo pod jejich vlivem.
- **Zabezpečovací detence** – je novým opatřením, které je určeno především pro pachatele závažnějších trestných činů, kteří nemají zájem o léčbu své psychické poruchy přes to, že bez léčby je jejich další pobyt na svobodě nebezpečný.

⁵⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

- **Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty** – jedná se opatření spojené se zabráním konkrétní věci, kterou bylo provinění spácháno, nebo věci, která byla ke spáchání provinění určena. Jedná se také o věc, kterou mladiství z provinění získal jako odměnu, nebo výměnu. Zabraná věc se stává majetkem státu.
- **Ochranná výchova** – jedná se o základní ochranné opatření, jejímž účelem je vhodnou výchovou odstranit případně omezit možnost vzniku dalších nežádoucích jednání, ke kterým došlo v důsledku zanedbání výchovy mladistvého. Zároveň má umožnit mladistvému jeho další rozvoj, tak aby se mohl začlenit do společnosti.⁵¹

Trestní opatření (podle § 24 odst. 1):

- **Obecně prospěšná práce** – spočívá v povinnosti mladistvého provést ve stanoveném rozsahu práce (50-200 hodin), jako je údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov nebo v jiné takové činnosti např. ve prospěch obcí nebo jiných institucí.
- **Peněžité opatření** – může být uloženo ve výměře 1000 až 500 000 Kč v případě, že je mladiství v době rozhodnutí soudu výdělečně činný, nebo to umožňují jeho majetkové poměry.
- **Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu** – spočívá ve vynesení odsuzujícího rozsudku soudem a uložení peněžitého opatření. Výkon je pak odložen s podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době chovat řádně a splní uložené podmínky.
- **Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty** – spočívá v propadnutí věci, kterou bylo provinění spácháno, nebo byla ke spáchání provinění určena. Dále se může také jednat o věc, kterou mladiství získal jako odměnu za své provinění nebo ji za takovou věc vyměnil.
- **Zákaz činnosti** – podstatou tohoto trestního opatření je zabránit mladistvému v páchání dalších provinění tak, že je mu zakázáno vykonávat aktivity, ke kterým je třeba odborná způsobilost. Jedná se o činnosti, které mladiství zneužil nebo využil ke spáchání provinění.

⁵¹ Tamtéž.

- **Vyhoštění** – toto trestní opatření může být soudem uloženo mladistvému, který není občanem České republiky, od 1 do 5 let a za podmínek stanovených trestním zákonem.
- **Odnětí svobody s podmíněčným odkladem na zkušební dobu** – spočívá v tom, že soud ve své rozsudku uloží mladistvému opatření odnětí svobody s tím, že jeho výkon odloží pod podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době chovat řádně a splní uložené podmínky.
- **Podmíněné odsouzení s dohledem** – navíc kromě výše uvedeného zahrnuje probační působení na mladistvého, které je prováděno jako dohled, kontrola, vedení a pomoc.
- **Odnětí svobody nepodmíněně** – jedná se nejtvrdší možné opatření, které lze mladistvému uložit. Ukládá se v případech, kdy okolnosti případu, mladistvý nebo dříve uložená opatření evidentně nepostačují k nápravě mladistvého. Při uložení tohoto trestního opatření se tresty odnětí svobody mladistvému snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat 5 let a dolní hranice 1 rok.⁵²

⁵² Tamtéž.

3. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

3.1 Koncept rizikového chování

S termínem rizikového chování se v poslední době často setkáváme v pedagogické odborné literatuře, ale také v konceptech a metodikách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Pojem **rizikové chování** lze definovat jako „*takové chování jedince nebo skupiny, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst sociálních, psychologických, zdravotních, vývojových, fyziologických a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí anebo pro společnost*“.⁵³ Tento pojem je velmi úzce spojen s výše popsanou problematikou delikventce, kriminality, asociálního, antisociálního a dalšího chování, dokonce se s ní v určitých rovinách i překrývá.

Podle Ambrožové, et al. (2007) rizikové chování zahrnuje „*jakékoli cílené jednání nebo aktivity jednotlivce, jehož následkem může být zranění, smrt, trvalé postižení nebo jiné snížení kvality života riskujícího nebo dalších lidí, stejně jako narušení vztahů, psychiky, nebo i ekonomické a hmotné škody. Tyto aktivity provádí jedinec cíleně, sám nebo ve skupině s dalšími*“.⁵⁴

Zejména v pedagogické praxi tento pojem nahrazuje doposud používaný termín sociálně patologické jevy, který je podle názoru některých odborníků nejen stigmatizující a normativně laděný, ale klade nepřiměřený důraz na společenské normy. Koncept rizikového chování klade důraz především na jednotlivce nebo určitou sociální skupinu a jasně vymezuje proces, jakým může dojít k poškození nebo ohrožení zdraví dětí a mládeže.

⁵³ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 9.

⁵⁴ AMBOŽOVÁ, K., COUFALOVÁ, L., CVEČKOVÁ, M. et al. *Rizikové chování dětí a mladistvých*. [online]. Praha: Dětství bez úrazů, o.p.s., 2007, s. 5. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <http://www.urazydeti.cz/download/publikace_rizikove_chovani.pdf>.

Podle Miovského, et al. (2010) je toho dosahováno právě tím, že „jasně pojmenováváme, co a proč představuje (výchovné, zdravotní, sociální či právní) riziko pro jedince nebo společnost a jak toto riziko konkrétně vypadá (jak jej lze definovat) a jak jej můžeme pozitivně ovlivnit, tedy snížit nebo zcela eliminovat“.⁵⁵

Do konceptu rizikového chování je nejčastěji řazena šikana a násilí ve školách včetně dalších forem extrémně agresivního jednání, záškoláctví, závislostní chování, delikventní a kriminální jednání, sexuální rizikové chování, týrání a zneužívání dětí atd. Protože rizikové chování zahrnuje celou šíři takovýchto projevů chování, můžeme se také proto setkat i s různými teoretickými pojetími, které kladou důraz buď na zdravotní, psychosociální nebo normativní kontext. Závažnost rizikového chování je pak ovlivněna zejména **kontextem**, ve kterém probíhá. Podle Macka lze rizikové chování vymežit nejen jako jednání, které přímo nebo nepřímo vede k psychosociálnímu nebo zdravotnímu poškození jedince nebo dalších osob, ale i majetku nebo sociálního prostředí.⁵⁶ Při hodnocení rizikového chování je nutné brát v úvahu zejména **stupeň jeho nebezpečnosti** pro společnosti i jedince.

Podle Nikla (2000) je základním úkolem řešení problémů dětí a mládeže s rizikovým chováním jejich **prevence**, včetně protidrogové a prevence kriminality. Nejedná se však jen o prevenci pedagogickou, lékařskou nebo psychologickou, ale o celý souhrn preventivních opatření, prostřednictvím nichž lze zasahovat do sociálního prostředí, ovlivňovat vývoj osobnosti a socializaci jedinců ohrožených rizikovým chováním.⁵⁷

Podle dokumentů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se před rokem 1989 prevence zaměřovala pouze na problematiku alkoholu a kouření, i když její účinnost nebyla adekvátní. Od 90. let minulého století se situace v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže postupně měnila. Do této

⁵⁵ MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Psychiatrická klinika 1. LF a VFN, Centrum Adiktologie ve vydavatelství TOGGA, 2010, s. 23.

⁵⁶ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003.

⁵⁷ NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. Praha: PAČR, 2000.

oblasti následně začaly vstupovat i další veřejné instituce a neziskové organizace, vznikaly více systematické preventivní programy a aktivity nejen v oblasti školství a volného času. Školní prevence se prolíná všemi oblastmi prevence rizikového chování dětí a mládeže, zejména pak v oblasti prevence primární. Nikl uvádí, že základní částí práce s problémovou mládeží je proces školního vzdělávání a výchovy. Školství má k tomuto účelu mimo jiné systém výchovných poradců, pedagogicko-psychologických poraden, diagnostických a výchovných ústavů pro děti a mládež, střediska výchovné péče apod. K tomu, aby účelně fungoval systém prevence, je vždy třeba vytvořit organizační předpoklady (zákony, koncepce a programy prevence aj.), zabezpečit odbornou přípravu a doškolování profesionálních i dobrovolných pracovníků, vlastní komplexní a koordinované preventivní činnosti, určení hlavních problémů, jejich příčin a na jejich základě provádět zcela konkrétní preventivních opatření.⁵⁸

3.2 Systém prevence rizikového chování

Preventivní opatření, která vedou k zabránění a potlačení rizikového chování u dětí a mládeže je celá řada. Prevenci můžeme vymezit jako soubor opatření, jimiž se předchází rizikovému chování a to zejména těch typů, které ohrožují základní hodnoty společnosti. Miovský, et al. (2010) do prevence rizikového chování zahrnuje *„jakékoliv typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“*⁵⁹ U cílové skupiny dětí a mládeže je předcházení rizikovému jednání velmi významné.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Psychiatrická klinika 1. LF a VFN, Centrum Adiktologie ve vydavatelství TOGGA, 2010, s. 24.

Důležitou roli v prevenci rizikového chování má i sociální politika České republiky, která do jisté míry ovlivňuje systém a funkci vzdělávacího systému. Má určitý vliv na rodinný systém, fungování orgánů sociálně-právní ochrany dětí nebo na úroveň zaměstnanosti. Podstatný význam pro prevenci mají i regionální a lokální programy.

„Rizikové chování s sebou přináší množství více či méně závažných následků, které se mladiství často neuvědomují nebo je nechtějí připustit, vědomě je podceňují. Aby se dospívající byli schopni sami rozhodnout pro bezpečné chování nebo dokonce dokázali odmítnout nabídku vrstevníků účastnit se rizikových aktivit, měli by být dostatečně informováni o možných následcích. Měli by si být vědomi následků včetně konkrétních dopadů na další život jich samých, jejich blízkých i ostatních zúčastněných lidí, včetně dopadů celospolečenských, ekonomických či sociálně-právních.“⁶⁰

Cílovou skupinou těchto preventivních opatření bývají především hyperaktivní děti, děti z dysfunkčních rodin, děti s predelikventním chováním, děti s poruchami chování, zneužívané a týrané děti nebo děti ze sociálně vyloučených lokalit, kde je všeobecně vyšší míra kriminality.

3.2.1 Primární prevence

Primární prevence je zaměřena na děti od nejnižšího věku až po dospělé. Primární prevence prošla od 90. let 20. století mnoha významnými změnami. Tato prevence zahrnuje veškeré aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojených se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření. Cílem působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je jedinec odpovědný za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku.

Důraz je kladen na posílení duševní odolnosti stresu a negativním vlivům, schopnost činit vlastní (správná) rozhodnutí, rozvíjení sociálně psychologických dovedností, schopnost řešit, případně schopnost nalézt pomoc pro řešení problémů, posilování negativního vztahu k návykovým látkám a podílení se na tvorbě prostředí a životních podmínek. Prevence předpokládá

⁶⁰ AMBOŽOVÁ, K., COUFALOVÁ, L., CVEČKOVÁ, M. et al. *Rizikové chování dětí a mladistvých*. Praha: Dětství bez úrazů, o.p.s., 2007, s. 6.

spolupráci řady složek, kterými jsou především rodina, školská zařízení, orgány sociálně právní ochrany dětí, místní samosprávy, občanská sdružení a organizace atd.⁶¹

Specifická primární prevence zahrnuje aktivity a programy, které se zaměřují především na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování. Jedná se především o:

- „**všeobecnou prevenci**, která se zaměřuje na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- **selektivní prevenci**, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování,
- **indikovanou prevenci**, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky“.⁶²

Nespecifická primární prevence zahrnuje „veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.“⁶³

Na úrovni školských zařízení se primární prevence provádí především formou osvětové činnosti a přednášek. Tato prevence je zpravidla realizována ve spolupráci s Policií ČR a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Na základních školách také v rámci primární prevence působí tzv. školní metodik prevence, který úzce spolupracuje s třídními učiteli, snaží se zachytit varovné signály ve třídách, podílí se na realizaci Minimálního preventivního programu

⁶¹ PEŠATOVÁ, I. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007.

⁶² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28* [online]. c2010, s. 4 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z <<http://www.prevence-praha.cz/attachments/article/123/Metodicke%20doporuceni%20k%20primarni%20prevenci%20rizikoveho%20chovani.pdf>>.

⁶³ Tamtéž, s. 4.

a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě. Primární prevence na úrovni městských celků spočívá ve zřizování různých míst pro děti a mládež, kde mohou aktivně trávit svůj čas a dále zřizováním různých příspěvkových zařízení. Nestátní neziskové organizace se na této úrovni prevence podílejí zejména svoji nabídkou možnosti smysluplného trávení volného času dětí a mládeže formou různých mimoškolních a volnočasových aktivit.

3.2.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zaměřuje na rizikovou skupinu dětí a mládeže zvláště ohrožené sociálně patologickými jevy. Sekundární prevence nastupuje tehdy, existují-li rizika a signály negativního vývoje jedince či skupiny. Jejím cílem je zachytit počátek vzniku sociálně patologického jevu, aby se již neprohluboval. Spočívá v odstranění nebo utlumení negativních vlivů, které na děti a mládež působí a dále v nápravě jejich rizikového chování.

„Sekundární prevence je zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny, kde je možné zařadit prevenci delikvence zaměřenou na děti ze socioekonomicky znevýhodněných skupin. Sekundární prevence je zacílená na ohrožené skupiny obyvatelstva, rizikové skupiny či jednotlivce, u kterých se předpokládá, že je dostane do situace, kdy jeho činnost bude klasifikovaná jako sociálně-patologická. Vykonávání sekundární prevence je v kompetenci psychologických, zdravotnických, sociálních a edukačních zařízení jako poradní, linky důvěry apod.“⁶⁴

Sekundární prevence je například součástí činnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Prostřednictvím metod sociální práce pracovníci navazují s dětmi a mládeží kontakt, buď přímo v zařízení, nebo v terénu (tj. v jejich přirozeném prostředí), získávají si jejich důvěru, poskytují jim sociální poradenství, sociální doprovázení a zprostředkovávají jim odbornou pomoc, čímž napomáhají zmenšovat rizikové faktory, které na ně působí.

Sekundární prevenci mohou provádět i další organizace, např. orgány sociálně právní ochrany dětí, které se v rámci své působnosti zabývají preventivními programy jejich součástí je pořádání víkendových a letních

⁶⁴ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárnej prevencie vplyvov na děti a mládež*. Bratislava: Iris, 2007, s. 35.

pobytů pro děti a mladistvé ze sociálně slabých rodin nebo s poruchami chování, které je poskytována sociálně právní ochrana. Cílem těchto programů je nácvik a upevňování sociálních, motorických a psychických schopností, nabídnout dětem nové vzory chování a jednání v kolektivu vrstevníků a k autoritám, nabídnout dětem a ukázat jim nové vhodné možnosti trávení volného času, pracovat na zlepšení sociálních vazeb, formování jejich charakteru a chování a na osobnostním rozvoji dítěte, navázat vztah důvěry mezi rodinami, dětmi a sociálními pracovníky.

3.2.3 Terciální prevence

Terciální prevence, označována jako prevence následná, se zaměřuje na děti a mládež, které se již delikventního nebo kriminálního chování dopustili. Tato prevence spočívá zejména v resocializaci kriminálně narušených osob, jejímž cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a funkčnost sociálního prostředí. Terciální prevence se snaží předcházet zhoršování stavu, recidivě a snižovat důsledky sociálně patologických jevů.

Terciální prevence je prováděna zejména soudy, které na základě rozhodnutí ukládají mladistvým pachatelům trestného činu opatření, jehož smyslem je zabránit dalšího páchání kriminální činnosti. V případě uložení trestu odnětí svobody je prevence dále prováděna ve věznicích prostřednictvím činnosti výchovných pracovníků, která se zaměřuje na resocializaci těchto odsouzených jedinců. Další institucí zabývající se terciální prevencí je Probační a mediační služba ČR, která se zaměřuje na resocializaci pachatelů propuštěných z výkonu trestu nebo pachatelů, jimž bylo uloženo výchovné opatření dohledu probačního pracovníka. Terciální prevenci provádí také výchovné ústavy, u dětí do 15ti let dětské domovy se školou, které vykonávají ústavní a ochranní výchovu.

3.3 Možnosti a limity práce vychovatele v prevenci rizikového chování dětí a mládeže

Vychovatel či pedagog se ve své praxi běžně setkává s různými dětmi, které se od sebe liší svými charakterovými vlastnostmi, nadáním, zájmy, chováním apod. S většinou z nich se vychovateli pracuje dobře, nebo alespoň přijatelně, ale vždy se najdou i takové, které nerespektují sociální normy a pravidla, reagují nepřiměřeně či agresivně, vykazují rizikové vzorce chování a mohou představovat zátěž nejen pro vychovatele, ale mnohdy i pro své okolí (rodinu, spolužáky, sociální kolektiv aj.). Práce s rizikovou mládeží je součástí pedagogické profese, je však důležité vědět, o jaké problémy jde, jakým způsobem je lze řešit a do jaké míry může jejich přetrvávání či intenzitu vychovatel ovlivnit.⁶⁵ Z toho důvodu vnímám jako důležité do své práce zařadit i tuto kapitolu, která se podrobněji věnuje výchovně-pedagogickému působení i osobnosti samotného vychovatele.

3.3.1 Výchova

Výchova se obecně zaměřuje na všestranný rozvoj jedince a probíhá v různém sociálním prostředí a kontextu, v rodině původní i vlastní, ve školských zařízeních, v přípravě na budoucí profesní uplatnění, ve volném čase, v rámci zájmových nebo společensky prospěšných aktivitách, v prostředí masmédií apod. Výchova tak může být chápána jako „*dynamický proces vědomé a řízené socializace. Zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti*“.⁶⁶

Výchova dětí a mládeže je ovlivňována mnoha **výchovnými činiteli**, které mohou na vývoj jedince působit i negativně a mohou tak rizikové chování spíše posilovat. Vývoj osobnosti jedince je výsledkem působení vnějších a vnitřních faktorů, především vnitřní výbavy jedince a vnějších podmínek jeho života. Rozhodující je však vliv **sociálního prostředí**, tj. rodiny, vrstevnických skupin, školního prostředí aj., bez kterého by se jedinec nemohl vhodně

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005.

⁶⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 64.

socializovat a začlenit do společnosti. Podle Matouška (2003) hrají roli také „*individuální charakteristiky rodiny nebo výchovného prostředí s individuálními osobnostmi vychovatelů a s osobitými vzájemnými vztahy*“.⁶⁷

Podle Krause (2008) lze výchovu vymezit z hlediska třech rovin výchovného procesu. V první rovině výchova zahrnuje určité kázeňské požadavky, zajišťování péče o jedince a jeho vedení včetně procesu učení, který přispívá k rozvoji osobnosti jedince. Druhá rovina se zaměřuje na žádoucí vývoj osobnosti a lze na ni nahlížet jako na **výchovu individuální**, která může mít i povahu sebevýchovy. **Sociální výchova** pak představuje třetí rovinu výchovného procesu, která předpokládá sociální zaměřenost, orientaci osobnosti na mezilidské vztahy, mravní profil a na společenskou aktivitu.⁶⁸

3.3.2 Osobnost výchovného pracovníka

Z hlediska speciální pedagogiky se na problematiku delikvence a kriminality úzce zaměřuje jedna z jejích dílčích disciplín. **Etopedie** se zabývá „*zákonitostmi výchovy, vzděláváním a také terapií a korekcí vzorců chování jedinců, kteří jsou mravně narušeni, trpí poruchami chování a mají související problémy v sociálních vztazích*“.⁶⁹ Možnosti a limity výchovného působení se liší s ohledem na kvalifikační a osobnostní předpoklady vychovatele a prostředí, ve kterém výchova probíhá.

Jednou z hlavních předpokladů práce vychovatele je **osobní zájem** o tuto profesi a dosažení odpovídajících **kvalifikačních předpokladů**. „*Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, získává odbornou kvalifikaci buď vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro vychovatele, nebo*

⁶⁷ MATEJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011, s. 70.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008, s. 16.

*vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.*⁷⁰

Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů musí každý pedagogický pracovník, mezi které jsou zařazeni i vychovatelé, před vznikem pracovněprávního vztahu projít i **psychologickým šetřením** za účelem zjištění jejich psychické způsobilosti.

3.3.3 Činnost výchovného pracovníka

Profese vychovatele klade na člověka velmi vysoké nároky a požadavky. Vychovatel by měl být především vyzrálou a morální osobností. Měl by si být vědom vlastních možností a s tím i souvisejících omezení ve vztahu ke své profesi, být schopný nahlédnu na možnosti a limity své práce i případné sebekontroly a seberegulace. Specifika práce a limity jsou dány zejména prostředím, ve kterém výchovné působení probíhá, výchovnými prostředky, kvalitou spolupráce dalších pomáhajících profesí, ale i snahou a mírou ovlivnitelnosti vychovávaného jedince.

Práce vychovatele se zaměřuje na výchovu, vzdělávání resocializaci, reedukaci a terapii jedinců s rizikovým chováním. Samotná činnost vychovatele můžeme členit na přímou a nepřímou pedagogickou činnost. Mezi **přímé pedagogické činnosti** Kurelová, et al. (2008) řadí např. pomáhání svěřencům zařízení, zajištění běžného denního režimu, organizaci a zabezpečení výchovné činnosti, diagnostiku, vytváření prognóz a individuálních plánů, hodnocení klientů, poradenství, zprostředkování kontaktu s rodinou apod. Za tímto účelem vychovatel využívá celou škálu metod a technik výchovného působení. **Nepřímými pedagogickými činnostmi** jsou především příprava na pedagogickou práci, příprava pomůcek a materiálu,

⁷⁰ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

vedení dokumentace, spolupráce mezi vychovateli navzájem nebo správa prostor zařízení.⁷¹

Činnost pedagogického pracovníka se od sebe liší dle cílové skupiny klientů i zařízení, ve kterém pracuje. Úzce specifická je práce s delikventními jedinci, kteří jsou trestně stíhaní a ve výkonu trestu odnětí svobody. Fisher a Škoda (2008) uvádějí, že „*stěžejním posláním pedagogických pracovníků je zajištění optimálního režimu výkonu vazby (...). Základním požadavkem je uchování zdraví a přirozené důstojnosti člověka. Zajištění tohoto cíle lze podpořit minimalizací negativních důsledků uvěznění, zejména pečlivým sledováním průběhu prizonizace. Vazebně stíhaným jedincům lze nabídnout přiměřené kulturní aktivity, pracovní aktivity ve formě terapie a vybrané vzdělávací aktivity s uplatněním principu dobrovolnosti.*“⁷²

Výchovné působení pedagogických pracovníků na odsouzené jedince probíhá především prostřednictvím strukturovaného souboru specifických činností, který probíhá celodenně jako **ucelený program zacházení**. Cílem výchovného působení je korekce jejich nežádoucích vzorců chování a dosavadního způsobu života s možností vést po propuštění z výkonu vazby společensky přijatelný život. Činnost pedagogického pracovníka spočívá ve zvyšování sociálních kompetencí jedince, schopnosti náhledu na své chování, sebekontroly, odpovědnosti i akceptace důsledků svého jednání. Výše uvedený program se svojí nabídkou činností zaměřuje zejména na oblast práce a pracovních aktivit, vzdělávání, vlastní osobnost jedince, volný čas, rodinné a sociální vazby a vztahy.⁷³

Speciálně výchovné aktivity zahrnují „*širokou škálu tréninkových a terapeutických aktivit od režimového přístupu, přes sociální výcvik, individuální poradenství, intervenci v krizových situacích, trénink zvládnání vlastní agresivity, až po individuální či skupinovou terapii. Hlavním cílem je společně s dalšími typy aktivit korekce a změna sociálně deviantního chování*

⁷¹ KURELOVÁ, M., SEKERA, O., KUBÍČKOVÁ, H. *Komunitní systém v resocializačních zařízeních pro adolescenty II – Proces reedukace a resocializace očima dětí a analýza profesních činností vychovatelů a učitelů ve výchovných ústavech*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008.

⁷² FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008, s. 179-180.

⁷³ Tamtéž.

*a jednání. Uvedené aktivity jsou zaměřeny na rozvoj mravních a morálních dovedností potřebných k nedelikventnímu způsobu života.*⁷⁴

I zde je stěžejní diagnostická činnost, pravidelné sledování (monitoring) a hodnocení jedince i výchovného procesu. Pro prevenci rozvoje psychických a behaviorálních poruch nebo vzniku mimořádných událostí je důležité průběžné hodnocení psychosociální situace jedinců a podpora sociálních vztahů a sociální komunikace.

Své významné místo v pracovní oblasti pedagogických pracovníků má supervize jako prvek podpory kvality péči o klienty i jako jedna ze strategií prevence syndromu vyhoření. Při poskytování sociálně-pedagogických intervencí je též nutná mezioborová spolupráce s dalšími odborníky (např. oddělení sociálně-právní ochrany, psycholog, psychiatr atd.), ale i samotnými rodiči klientů.

⁷⁴ FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 191.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. PREVENCE DELIKVENCE A KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE NA JIČÍNSKU

Současné projevy delikvence a kriminality mládeže stále více podněcují zájem o opatření směřující k omezení jejího výskytu nebo alespoň omezení jejího dalšího rozšiřování. Cílem praktické části práce je proto zmapovat ve vybrané oblasti prevenci delikvence a kriminality dětí a mládeže a sestavit přehled veřejných institucí a neziskových organizací podílejících se na prevenci delikvence a kriminality na Jičínsku.

Za účelem analýzy systému prevence bylo využito několik technik sběru dat. Potřebné poznatky a teoretická východiska byla získána na základě studia a obsahové analýzy odborné literatury, dostupných zdrojů, včetně online zdrojů (tj. webových stránek jednotlivých organizací). Jednalo se o sběr dat, jejich shromažďování, třídění a zpracování. Při realizaci výzkumného šetření v terénu bylo jako metoda sběru dat využito dotazování a rozhovory (osobní, prostřednictvím elektronické komunikace).

Podle Ferjenčíka (2000) je cílem rozhovoru získat od respondentů informace, které mohou mít různý charakter. Různému charakteru těchto informací pak musí být přizpůsobena organizace i charakter rozhovoru. Rozhovor je technika terénního sběru dat, při kterém se prostřednictvím cíleného kladení otázek respondentovi získávají potřebné informace v rozhovoru vedeném tváří v tvář. O sledovaném jevu získáváme informace zprostředkovaně na základě výpovědi respondenta.⁷⁵

Obsahová analýza dat byla použita při sestavování podrobných informací o institucích zabývajících se prevencí delikvence a kriminality dětí a mládeže z dostupných písemných zpráv a jejich internetových stránek. Sekundární analýza dat byla následně použita pro sestavení souboru institucí zabývajících se touto prevencí.

⁷⁵ FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000.

4.1 Geografické, sociální a ekonomické podmínky života na Jičínsku

Okres Jičín se nachází necelých 80 km severovýchodně od Prahy v prostředí Českého Ráje. Pro své příznivé klimatické podmínky, množství přírodních, historických a kulturních památek bývá Jičínsko turisticky velmi vyhledávaným místem a bývá považováno za jedno z nejkrásnějších míst u nás.

Na severu sousedí s okresem Semily v Libereckém kraji, na východě s okresem Trutnov, na jihu s okresem Hradec Králové a na západě s okresy Nymburk a Mladá Boleslav ve Středočeském kraji. Jičínsko se rozkládá na 887 km² a na celkové ploše Královéhradeckého kraje se podílí z 18,60 %. Z hlediska počtu obyvatel je okres Jičín druhý nejmenší a k 31. 12. 2010 zde žilo 80 165, tj. 14,40 % z celkového počtu obyvatel kraje. Z celkové rozlohy okresu tvoří 68,20 % zemědělská půda (z toho 76,10 % zabírá orná půda a 17,10 % trvale zatravněné porosty). Lesy pokrývají 21,70 % plochy okresu. Převažují lesy jehličnaté a doubravy, na štěrkopískových terasách a pískách jsou borové lesy, na dně miletínského úvalu se nacházejí rozsáhlé ostrovy listnatých lesů. Na Jičínsku se nachází jedna chráněná krajinná oblast Český ráj, sedm přírodních rezervací a 30 přírodních památek.⁷⁶

Ve struktuře obcí převládají obce s počtem obyvatel do 199 (39,60 %) a s počtem obyvatel 200 – 499 (36,90 % všech obcí). Z celkového počtu 111 samostatných obcí jich má 10 statut města. V sídelní struktuře zaujímá první místo okresní město Jičín s 16 888 obyvateli. Po roce 2002 bylo na území okresu vytvořeno šest správních obvodů pověřených obecních úřadů - Jičín, Hořice, Kopidlno, Lázně Bělohrad, Nová Paka a Sobotka a tři správní obvody obcí s rozšířenou působností - Jičín, Hořice a Nová Paka. Tyto obce jsou pověřeny výkonem vybraných funkcí státní správy pro všechny obce, které do jejich správního obvodu přísluší.

⁷⁶ Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Jičín* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_jicin>.

Ke konci roku 2010 bylo z hlediska struktury podnikatelské sféry zapsáno do registru ekonomických subjektů 18 858 podnikatelských subjektů, to představuje 14,20 % z celkového počtu ekonomických subjektů kraje. Fyzické osoby tvořily 81,00 % a 19,00 % právnické osoby. V členění podle odvětvové činnosti tvořily z celkového počtu 16,40 % subjekty zabývající se průmyslem, 13,80 % stavebnictvím, 5,40 % zemědělstvím, ale nejvíce, 30,60 % subjekty zabývající se obchodem, ubytováním a stravováním.⁷⁷

Registrovaná nezaměstnanost na Jičínsku se v 1. čtvrtletí roku 2012 pohybovala kolem 7,80 % (tj. 3 161 osob). V porovnání s minulým rokem se nezaměstnanost v tomto období pohybovala na úrovni 8,00 % a poté mírně klesala. Podle Českého statistického úřadu klesl počet nezaměstnaných z územního pohledu v Jičíně až o 7,30 %. V období května 2011 bylo na Jičínsku více jak 190 volných pracovních míst a na jedno volné pracovní místo připadalo v 14,5 nezaměstnaných. Celkově je mezi všemi kraji České republiky nezaměstnanost v Královéhradeckém kraji třetí nejnižší.⁷⁸

4.2 Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže na Jičínsku

Podle policejních statistik byly v roce 2011 na území Královéhradeckého kraje spáchány nezletilými a mladistvými tyto trestné činy, které pro přehlednost uvádíme v tabulce č. 1.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Český statistický úřad. *Nezaměstnanost v Královéhradeckém kraji k 31. květnu 2011* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_kralovehradeckem_kraji_k_31_květnu_2011>.

Tabulka 1 – Statistika kriminality dětí a mládeže v Královéhradeckém kraji za rok 2011

Trestný čin	Spácháno skutků		
	nezletilí 1-14 let	mladiství 15-17 let	děti 1-17 let
Vraždy	0	1	1
Násilné činy	6	23	29
Mravnostní činy	7	9	16
Krádeže vloupání	24	79	97
Krádeže prosté	2	89	107
Majetkové činy	51	178	219
Ostatní kriminální činy	8	26	33
Zbývající kriminalita	5	16	21
Hospodářské činy	3	8	11
Obecná kriminalita	72	236	297
Celková kriminalita	80	260	329

Zdroj: Policie ČR. *Celková kriminalita za období od 01.01.2011 do 31.12.2011* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2011.aspx>>.

Podle tiskové zprávy Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje poklesl z celkového počtu 4 889 pachatelů stíhaných v roce 2011 počet nezletilých (od 1 - 14 let) na 88 (-6), tak mladiství pachatelé (15 - 17 let) vykazují pokles z 228 na 193 (-35). Nezletilí spáchali celkem 80 (-14) skutků, mladiství se dopustili 260 (-107) skutků. Analýza jasně ukazuje, že poklesl počet pachatelů z řad mladistvých a mládeže, ubylo i skutků, kterých se dopustili.⁷⁹

V tabulce č. 2 dále uvádíme statistiku počtu trestných činů na Jičínsku spáchaných v letech 2004 – 2005 a pro srovnání dále v tabulce č. 3 uvádíme statistiku za obdobím roku 2007 – 2008.

⁷⁹ Krajské ředitelství policie Královéhradeckého kraje. *Tisková konference „Vyhodnocení roku 2011“* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <www.policie.cz/soubor/tisk-konference-2012-pdf.aspx>.

Tabulka 2 – Statistika kriminality dětí a mládeže ve správním území Jičín v letech 2004 –2005

Počet trestných činů celkem	Rok 2004		Rok 2005	
Kriminalita dětí	573		492	
	do 15 let věku	od 15 let věku	do 15 let věku	od 15 let věku
Počet trestných činů spáchaných dětmi celkem	24	25	9	23
Násilná trestná činnost	2	0	2	3
Majetková trestná činnost	18	22	2	14
Auto – kriminalita	4	3	1	4
Ostatní trestná činnost	0	0	4	2

Zdroj: Město Jičín. *Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2007 – 2010* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <http://jicin.eu/komplan/komunitni_plan_soc_sluzeb.pdf>.

Tabulka 3 – Statistika kriminality ve správním území Jičín v letech 2007 –2008

Počet trestných činů celkem	Rok 2007		Rok 2008	
Kriminalita dětí	1 062		1 189	
	do 15 let věku	od 15 let věku	do 15 let věku	od 15 let věku
Počet trestných činů spáchaných dětmi celkem	8	27	6	24
Násilná trestná činnost	3	3	2	1
Majetková trestná činnost	4	9	3	6
Auto – kriminalita	0	1	0	2
Ostatní trestná činnost	1	14	1	15

Zdroj: Město Jičín. *Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2001 – 2014* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <http://jicin.eu/komplan/plan_rozvoje_socialnich_sluzeb.pdf>.

Za období let 2000 – 2010 se na Jičínsku dopustily děti mladší 15 let celkem 310 činů jinak trestných, čímž se podílely celkem na 36,7 % celkové

kriminalitě mládeže na Jičínsku, která činila 845 evidovaných trestných činů. Na Jičínsku bylo za výše uvedené období evidováno celkem 17 025 trestných činů. Brzák (2011) ve své výzkumné práci došel k zajímavému zjištění při analýze vývoje celkové kriminality dětí mladších patnácti let na Jičínsku. Zjistil, že od roku 2000 došlo ke snížení této kriminality a to o 83,75 %. Zatímco v roce 2000 bylo dle statistik evidováno celkem 80 případů, v roce 2009 jich bylo evidováno pouze 13. Statistiky potvrdily, že největší podíl na celkové kriminalitě populace má majetková kriminalita (krádeže vloupáním, prosté krádeže), a to více než 60 %. V tomto období bylo spácháno celkem 187 skutků z celkových 310. Rozborem statistik Brzák (2011) ale zjistil, že v období od roku 2000 do 2010 se snížila dokonce o 90 %, kdy se v roce 2000 děti dopustily 50 skutků, zatímco v roce 2009 pouze 5 skutků. Více než 11 % podíl na celkové kriminalitě této věkové skupiny má násilná trestná činnost, kdy bylo evidováno celkem 35 skutků. Během sledovaného desetiletí nedošlo k výrazným výkyvům v počtu trestných činů během kalendářního roku. V průměru došlo ke spáchání 3-4 činů ročně. U násilné trestné činnosti došlo v období 2000 – 2003 k mírnému snížení a od roku 2004 má setrvávající tendenci.⁸⁰

Policejní statistiky však neevidují všechny trestné činy, které byly na Jičínsku spáchány. Mnoho trestných činů a deliktů nemuselo být ani ohlášeno či odhaleno. Orgán sociálně právní ochrany městského úřadu Jičín dále eviduje ve svých statistikách další delikty (např. záškoláctví, šikana aj.), kterých se děti a mladiství dopustily. Pro srovnání zde v tabulce č. 4 a 5 uvádíme statistické údaje případů řešených oddělením sociálně-právní ochrany za rok 2010 a v tabulce č. 6 a 7 za rok 2011.

⁸⁰ BRZÁK, J. *Kriminalita dětí mladších 15 let* [online]. c2011. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/kriminalita-deti-mladsich-15-let/d-1136520/p1=58826>>.

Tabulka 4 – Případy řešené OSPOD MěÚ Jičín za rok 2010

	Celkem	z toho	
		děti do 15 let	mladiství od 15 let
Trestná činnost	28	6	22
Přestupky	7	X	7
Výchovné problémy	31	15	16
Dohledy	0	0	0
Uložená výchovná opatření mladistvých	8	X	8
Opatření uložená dětem mladším 15 let	1	1	X
Návrh na předběžná opatření	5	3	2
Návrh na ústavní výchovu	9	5	4
Návrh na ochrannou výchovu	0	0	0

Zdroj: Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2010*. Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.

Tabulka 5 – Rodinné zázemí klientů sociálního kurátora pro mládež řešené OSPOD MěÚ Jičín za rok 2010

	Úplná rodina	Neúplná rodina	Nová rodina	Rodina s druhem (družkou)	Ostatní	Ústavní výchova
Klienti sociálního kurátora pro mládež	36	15	3	7	2	2

Zdroj: Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2010*. Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.

Tabulka 6 – Případy řešené sociálním kurátorem pro mládež OSPOD MěÚ Jičín za rok 2011

	Celkem	z toho	
		děti do 15 let	mladiství od 15 let
Trestná činnost	16	0	16
Přestupky	8	X	8
Výchovné problémy	33	24	9
Dohledy	3	1	2
Uložená výchovná opatření mladistvých	0	X	0
Opatření uložená dětem mladším 15 let	0	0	X
Návrh na předběžná opatření	1	0	1
Návrh na ústavní výchovu	3	2	1
Návrh na ochrannou výchovu	0	0	0

Zdroj: Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2011*.
 Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.

Tabulka 7 – Rodinné zázemí klientů sociálního kurátora pro mládež OSPOD MěÚ Jičín za rok 2011

	Úplná rodina	Neúplná rodina	Nová rodina	Rodina s druhem (družkou)	Ostatní	Ústavní výchova
Klienti sociálního kurátora pro mládež	30	11	9	7	0	5

Zdroj: Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2011*.
 Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.

Z ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Jičíně je zřejmé, že v roce 2011 došlo ke snížení trestné činnosti (-12), snížení počtu uložených výchovných opatření mladistvým (-8) a podaných návrhů na ústavní výchovu (-6). Je však zajímavé, že trestnou činnost více páchají mladiství od 15 let věku než děti (např. v roce 2011 se trestné činnosti dopustilo celkem 16 mladistvých, ale žádné dítě mladší 15 let). Oproti roku 2010 však došlo v minulém roce k nárůstu výchovných problémů u dětí mladších 15 let (+9) a naopak ke snížení u mladistvých (-7). Největší počet klientů kurátora pro mládež však obecně pochází z úplných rodin (v roce 2010 se jednalo celkem o 36 úplných rodin, neúplných rodin bylo jen 15).

Dle emailové korespondence s Mgr. Kateřinou Pourovou, která pracuje jako vedoucí úseku sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Jičíně, byl dohled soudu nařízen v roce 2010 celkem u 32 dětí a v roce 2011 u 31 dětí. Dohled obecního úřadu byl nařízen v roce 2010 u 10 dětí a v roce 2011 u 15 dětí. Pracovníci úseku sociálně právní ochrany dětí pak dále v roce 2010 řešili 11 případů zanedbávání výchovné péče o dítě ze strany rodičů, avšak v roce 2011 byl úřadem zaznamenán velký nárůst těchto případů, které byly pracovníky řešeny celkem u 43 dětí.⁸¹

4.4 Systém prevence sociálně patologických jevů na Jičínsku

Ústřední roli v prevenci sociálně negativních jevů dětí a mládeže hraje především rodina. Brzák (2011) ve svém výzkumu zjistil, že na kriminalitu dětí mladších 15 let na Jičínsku působí zejména vliv rodiny. Problémem jsou zejména dysfunkční či neúplné rodiny, kde chybí jeden z rodičů nebo i nesprávný vzor v rodině, který dítě negativně ovlivňuje.

Absence finančních prostředků v rodině může motivovat dítě k páchání trestné činnosti. Rodiče nemají většinou díky své pracovní vyčerpání přehled o mimoškolních aktivitách dítěte, což má za následek i to, že dítě tráví svůj

⁸¹ Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2010*. Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.

volný čas zejména ve vrstevnických partách, kde většinou nachází i své zázemí pro řešení svých problémů a jako člen party uctívá její mnohdy nesprávné hodnoty a pro udržení členství pak může páchat trestnou činnost.⁸²

Na úrovni krajských a místních samospráv se na systému prevence podílí zejména metodický odbor školství a odbor sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Královéhradeckého kraje. Na úrovni místních samospráv a institucí se na prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na Jičínsku podílí zejména oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu Jičín, orgány činné v trestním řízení (Policie ČR a Okresní soud v Jičíně), dále státní a nestátní organizace, které se zabývají nebo podílejí na výchově dětí a mládeže, školská zařízení se svými preventivními programy a charitativní či dobrovolné organizace, které působí v oblasti využití volného času dětí a mládeže (blíže viz kapitola 4.5).

Součástí náplně činnosti Městského úřadu v Jičíně je i komunitní plánování sociálních služeb, jeho podstatou je zvýšení dostupnosti a kvality sociálních služeb na místní úrovni a rozšíření škály sociálních služeb, které odpovídají potřebám cílových skupin. Komunitní plánování sociálních služeb dále umožňuje větší efektivitu při vynakládání finančních prostředků na zajištění veřejných služeb, dává příležitost všem účastníkům systému sociálních služeb zapojit se do přípravy a uskutečnění komunitního plánu a zvyšuje podíl občanů na rozhodování procesu o poskytování sociálních služeb.⁸³

V rámci komunitního plánování sociálních služeb pro rodiny s dětmi působí tzv. *Pracovní skupina komunitního plánování pro děti ohrožené na výchově a děti obtížně vychovatelné*. Tato pracovní skupina má za úkol zjišťovat rozsah, kvalitu, potřebnost a dostupnost poskytovaných sociálních služeb, zjišťovat skutečnou výši finančních výdajů a příjmů nutných k zajištění poskytovaných sociálních služeb, zjišťovat potřebnost rozšíření stávajících a zřízení nových sociálních služeb, zpracovávat a předávat řídicí skupině

⁸² BRZÁK, J. *Kriminalita dětí mladších 15 let* [online]. c2011. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/kriminalita-deti-mladsich-15-let/d-1136520/p1=58826>>.

⁸³ VODÁK, R. *Komunitní plánování sociálních služeb. „Plánování sociálních služeb – věc veřejná“* [online]. c2006. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/co-je-to-komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/d-463189/p1=28215>>.

k projednání návrhy na zachování a rozšíření stávajících sociálních služeb, zřízení nových sociálních služeb a podávat návrhy na stanovení priorit dalšího rozvoje sociálních služeb.⁸⁴

I přesto, že dochází k postupnému snižování delikvence a kriminality u dětí a mládeže se Brzák (2011) domnívá, že je nutné zkvalitňovat a nadále prohlubovat preventivní opatření na úseku trestné činnosti páchané mládeží, zkvalitňovat preventivní činnost v tzv. závadovém prostředí, kde se riziková mládež pohybuje. Dále pak hledat nové cesty spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a všemi státními a nestátními institucemi, charitativními či dobrovolnými organizacemi, které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Do těchto opatření je nutné dále zapojit i samotné rodiče, kteří mají za výchovu svých dětí nezastupitelnou zodpovědnost. Preventivní opatření by neměla být zaměřena čistě na kriminalitu, ale měla by předcházet všem typům sociálně patologickým jevů.⁸⁵

4.5 Organizace a instituce orientované na prevenci sociálně patologických jevů působící na Jičínsku

V této kapitole přinášíme výčet a charakteristiku organizací a institucí, které se podílejí na systému prevence delikvence a kriminality dětí a mládeže na Jičínsku. Cílem práce je zjistit i jaké jsou v regionu možnosti, dostupnost těchto služeb i jejich limity.

Instituce a organizace, které se zabývají sociálně patologickými jevy obecně jsou:

- **Ministerstvo práce a sociální věci**
 - Odbor rodiny a ochrany práv dětí
 - Odbor sociálních služeb a sociální práce

⁸⁴ VODÁK, R. *Komunitní plánování sociálních služeb na Jičínsku* [online]. c2006. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/predmet-cinnosti-a-org-struktura-pracovni-skupiny/d-464911/p1=58541>>.

⁸⁵ BRZÁK, J. *Kriminalita dětí mladších 15 let* [online]. c2011. [cit. 2012-06-02]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/kriminalita-deti-mladsich-15-let/d-1136520/p1=58826>>.

- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**
 - Odbor pro mládež Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- **Krajský úřad Královéhradeckého kraje**
 - Odbor školství (oddělení středního a speciálního vzdělávání, oddělení primárního a zájmového vzdělávání)
 - Odbor sociálních věcí (oddělení sociální práce, prevence a sociální ochrany)
 - Krajský školský koordinátor prevence – pracovník Krajského úřadu Královéhradeckého kraje

Jičínsko je specifické svoji polohou a množstvím malých obcí, které se nacházejí v jeho obvodu. Centrálním městem toho regionu je Jičín. Město Jičín vytváření systému prevence a potřebnou síť veřejných a sociálních služeb odděleně od okolních větších měst. Problematiku sociálně patologických jevů řeší také Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2011 – 2014⁸⁶ ve správním území města Jičín. Podle tohoto komunitního plánu je vybavenost sociálními službami vzhledem k umístění území na dobré úrovni, nicméně však na území okresu Jičín stále chybí některé z dalších veřejných a sociálních služeb. Tyto služby pak obyvatelům Jičínska především zajišťují okolní města Hradec Králové, Turnov, Liberec a Mladá Boleslav.

Na území Jičínska zajišťují sociální služby Město Jičín, prostřednictvím zřizovaných příspěvkových organizací, a nevládní neziskové organizace, jejichž role je právě na území Jičínska nezastupitelná.

4.5.1 Městský úřad Jičín

Obecní úřad s rozšířenou působností - Městský úřad Jičín, je pověřen výkonem sociálně-právní ochrany dětí, kterou se rozumí zejména „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“ Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, jejichž

⁸⁶ MěÚ Jičín. *Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2011 – 2014* [online]. c2011. [cit. 2012-11-09]. Dostupné z <http://jicin.eu/komplan/plan_rozvoje_socialnich_sluzeb.pdf>.

rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo vůbec tuto rodičovskou zodpovědnost nevykonávají, nebo ji dokonce proti dítěti zneužívají. Sociálně-právní ochrana je dále poskytována dětem, které jsou v péči jiných fyzických osob anebo v ústavní výchově, na kterých byl spáchán trestný čin, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, dopouštějí se opakovaně útěků anebo dokonce porušují právní normy.

Odbor sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Jičín, oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) se v přenesené i v samostatné působnosti zaměřuje kromě jiného na preventivní a poradenskou činnost, která spočívá zejména:

- ve vyhledávání dětí, které potřebují pomoc,
- působení na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti,
- pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- projednávat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte,
- projednávat s dítětem nedostatky v jeho chování,
- sledovat nepříznivé vlivy působící na dítě a zjišťovat příčiny jejich vzniku,
- činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti,
- sledovat, zda je na základě kontrolního oprávnění zamezováno v přístupu dítěte do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující,
- poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů,
- pořádat v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovu.⁸⁷

Podle Velemínského a Studenovského (2008) spočívá prevence před sociálně patologickými jevy zejména v dopředu promyšlené činnosti a

⁸⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

spolupráci subjektů sociálně-právní ochrany a „nabízení možnosti dětem a rodinám zapojit se do činností, které jim pomohou realizovat své touhy po vzdělání, všestranném využití a smysluplném naplnění volného času. (...) Náročnost tohoto úkolu spočívá právě v tom, že je potřeba znát touhy a požadavky dětí a jejich rodin v daném místě a podle toho volit nabídku, a rovněž je potřeba myslet na schopnost rodin dané nabídky využít.“⁸⁸

4.5.2 Policie České republiky

Ze zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, vyplývá kromě jiného i působnost v oblasti prevence kriminality a určitá nezbytná oprávnění v oblasti předcházení trestní činnosti. Povinnost **preventivního působení** orgánů činných v trestním řízení vyplývá taktéž z ustanovení trestního řádu, podle kterého musí trestní řízení působit mimo jiného k předcházení a zamezování trestní činnosti. Odhalování a vyšetřováním trestné činnosti dětí a mladistvých se zabývá Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR. Tyto služby pak úzce spolupracují i s ostatními složkami Policie ČR.

Policie ČR se na prevenci podílí především realizací různých programů, jejichž cílem je výběr kriminálně rizikových lokalit, navrhování preventivních opatření a spolupráce se samosprávnými orgány. **Preventivně informační skupina ČR** se pak úzce zaměřuje na spolupráci s místními orgány veřejné správy při přípravě a realizaci konkrétních preventivních opatření, na poskytování poradenských služeb občanům, na preventivně osvětovou činnost s mládeží a na přípravu a distribuci informačních materiálů z oblasti prevence kriminality.

Policie ČR, územní odbor Jičín se zabývá primární prevencí sociálně patologických jevů v oblasti kriminality. Policie ČR spolupracuje zejména s městským úřadem, školskými zařízeními, pedagogicko-psychologickou poradnou nebo dalšími neziskovými organizacemi. Policie zaměřuje své preventivní aktivity např. na problematiku šikany a násilí, kriminalitu

⁸⁸ VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008, s. 12.

a delikvenci, vandalismus nebo toxikománii. Pořádá různé vzdělávací akce, přednášky, besedy, exkurze i soutěže.

K preventivnímu působení pracovníci Preventivně informační skupiny Policie ČR využívají různé metody a prostředky s ohledem na složení cílové skupiny a povahy zamýšlených preventivních aktivit. Základní a asi nejvíce využívanou formou preventivně informační činnosti jsou **besedy a přednášky** ve školských zařízeních i mimo ně, při kterých jsou kromě ústní formy využívány i výchovně-vzdělávací materiály (brožury, letáky, didaktické pomůcky, videomateriály aj.) nebo praktické ukázky a prezentace (výstroj a výzbroj policisty, výcvik služebních psů aj.). Cílem těchto aktivit je oslovit konkrétní skupiny dětí a mládeže, navázat s nimi užší kontakt a umocnit tak účinek předávaných poznatků. Mezi další hojně využívané prostředky prevence patří internet a média, prostřednictvím nichž Policie ČR průběžně informuje veřejnost na nejrůznější problémy týkající se daného regionu.

Městská policie je orgán Městského úřadu v Jičíně, s působností zejména na území města Jičína a okolí, jíž byla přidělena preventivní činnost v oblasti prevence kriminality. Městská policie se zaměřuje především na kontrolu veřejného pořádku (kontrola pořádku obecně, vandalismu, přítomnosti použitých injekčních stříkaček, popíjení alkoholu a kouření osob mladších 18 let aj.), dopravy, občanského soužití (rušení nočního klidu, rušení sousedů hlukem a schválnostmi aj.) a majetku (poškození majetku, krádeže v nákupních střediscích aj.).

Útvar prevence městské policie se také zapojuje do preventivních aktivit organizovaných Městem Jičín, zpracovává projekty prevence kriminality, organizuje a účastní se preventivních aktivit a spolupracuje s dalšími subjekty v této oblasti. Zaměřenost preventivních programů se liší podle věkové skupiny a podle tématu. Základem těchto preventivních aktivit je především cíleně oslovovat děti a mládež prostřednictvím přednášek, prezentací a další osvětové činnosti se zaměřením na bezpečné chování, dopravní výchovu a zdravotní vědu, prevenci úrazů, ochranu osob a majetku, základy právního povědomí a nejčastěji se vyskytující sociálně patologické jevy.

4.5.3 Probační a mediační služba ČR, středisko Jičín

Probační a mediační služba ČR působí v rámci resortu spravedlnosti a pracuje v oblasti trestní politiky. Probační a mediační služba vznikla na základě zákona č. 257/2000 Sb. a zaměřuje se na zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevence komunity. Služba je poskytována mladistvým a nezletilým pachatelům trestných činů, všem obviněným a poškozeným v přípravném řízení (mediace, mimosoudní řešení konfliktního stavu) ve věcech, které jsou vhodné k odklonu dle § 307 trestního řádu. Služba v procesu řešení konfliktního stavu pracuje nejen s pachatelem trestného činu, ale i s oběťmi těchto trestných činů, zástupci postižené komunity, event. s dalšími zainteresovanými osobami.

Mediační činnost je využívána zejména v přípravné fázi trestního řízení před rozhodnutím státního zástupce či soudce. Jejím cílem je mimosoudní „*urovnání konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem, odstranění příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu, a příprava podkladů pro rozhodnutí státního zástupce či soudce. Mediací nazýváme dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora.*“⁸⁹

Probační a mediační služba dále zajišťuje a kontroluje výkon soudem uložených alternativních trestů v oblasti obecně prospěšných prací, parole a probace. **Obecně prospěšné práce** jsou nejčastěji ukládaným alternativním trestem, kdy si odsouzený odpracovává uložený trest a svojí aktivitou tak může odčinit spáchaný trestný čin. Tato forma alternativního trestu přináší prospěch jako společnosti, tak odsouzenému, který po jeho vykonání pokračuje ve svém životě s „čistým štítem“. Nespornou výhodou jsou oproti výkonu trestu odnětí svobody i nižší státní výdaje a přínos společnosti ve formě zdarma vykonané práce.

Pojem **parole** se rozumí podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za podmínky, že odsouzený slíbí podrobit se po propuštění po určitou dobu stanoveným podmínkám. Odsouzený má ve výkonu vazby možnost

⁸⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 39.

požádat o spolupráci probačního úředníka, který následně společně s odsouzeným a za spolupráce dalších osob (pracovníků věznice, poškozeného aj.) připravuje podklady pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněné propuštění. Smyslem této činnosti je, aby „*ještě před rozhodnutím soudu o podmíněné propuštění byly shromážděny a vyhodnoceny všechny důležité informace, které mají sloužit k rozpoznání rizik a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu*“.⁹⁰

Probační činnost je realizována ve formě výkonu dohledu osob, které byly podmíněně odsouzené nebo u kterých bylo podmíněčně upuštěno od jejich potrestání. Dohledem se pak rozumí „*pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývající ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život*“.⁹¹

Služba usiluje o začlenění pachatelů trestních činů do běžného života společnosti a eliminaci dalšího porušování zákonů. Služba se dále snaží o zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost. „*Probační a mediační služba přispívá svojí činností k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestným řízením a efektivním zajištěním realizace alternativních trestů a opatření*“.⁹²

Na prevenci kriminality se dále podílí ve formě realizace odborných přednášek a diskusí ve školských zařízeních za využití výchovně-vzdělávacích materiálů, prostřednictvím informačního portálu pro širokou veřejnost na svých internetových stránkách, prostřednictvím spolupráce s médii a zejména ve spolupráci s jinými organizacemi při realizaci různých projektů. Tyto **projekty** se zaměřují na podporu návratu osob ve výkonu tresti nebo opouštějící výkon

⁹⁰ PMSČR. *Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody - PAROLE* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>>.

⁹¹ Tamtéž, s. 73.

⁹² PMSČR. *Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky* [online]. [cit. 2012-06-04]. Dostupné z <<https://www.pmscr.cz/o-pms/>>.

trestu zpět do společnosti a jejich resocializaci, na prevenci sociálního vyloučení, posílení jejich sociálních a profesních dovedností, umožnění návratu na trh práce a umožnění přístupu ke službám podporujícím návrat na trh práce. Projekty se dále zaměřují na minimalizaci rizik opakování trestné činnosti, podporu jejich vzdělávání a rozšiřování kvalifikace a v neposlední řadě i zvýšení informovanosti obětí trestných činů o jejich právech a posílení jejich sociálních dovedností, vyrovnání se s traumatickým zážitkem a podporu jejich běžného způsobu života.⁹³

4.5.4 Pedagogicko-psychologická poradna

Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen PPP) Královéhradeckého kraje, pracoviště Jičín je školské zařízení, které poskytuje zdarma odborné služby školám a rodičům s dětmi. Odborné činnosti v PPP provádějí kvalifikovaní pracovníci, psychologové, speciální pedagogové, metodik prevence a sociální pracovníci. PPP spolupracuje se školami v regionu, zejména s výchovnými poradci a školními metodiky prevence. Metodik prevence PPP zároveň působí i jako okresní metodik prevence.

Hlavní náplní činnosti pracovníků PPP je přímá práce s dětmi a žáky předškolních zařízení, škol a školských zařízení ve věku od 3 let do ukončení středního, resp. vyššího vzdělání a s jejich rodiči, a to jak formou individuální i skupinové práce. PPP se zabývá komplexní nebo zaměřenou psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostikou, skupinovou individuální a speciálně pedagogickou diagnostikou jako podklad pro pomoc žáků základních a středních škol v případech komplikací při volbě další školy či povolání, poskytováním psychologické a speciálně pedagogické intervence. Ve vztahu k prevenci sociálně patologických jevů je významná informační a metodická činnost PPP, která spočívá zejména v:

- metodické vedení práce výchovných poradců a školních metodiků prevence na základních a středních školách,
- přípravě podkladů pro integraci žáků se specifickými poruchami učení a chování do základních a středních škol,

⁹³ PMSČR. *Externí projekty – přehled* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<https://www.pmscr.cz/externi-projekty-prehled/>>.

- metodické pomoci při tvorbě preventivních programů škol,
- spolupráci se středisky výchovné péče při poskytování standardních služeb pro žáky s poruchou chování a s rizikem vzniku sociálně patologických jevů, pro jejich rodiče (zákonně zástupce) a učitele.

Metodik prevence PPP se dále zabývá následujícími činnostmi:

- po individuální dohodě realizuje konkrétní primárně preventivní program,
- poskytuje formou telefonických či osobních konzultací v poradně i přímo ve školách potřebné informace a pokyny k řešení kritických sociálních situací jednotlivců i rodin,
- metodicky koordinuje postup při řešení šikany, drogové problematiky, výskytu asociální činnosti atd.,
- spolupracuje se školními metodiky prevence a poskytuje jim metodické vedení, supervizi, pomoc při vytváření a realizaci systematického a efektivního programu preventivních činností na jednotlivých školách,
- podílí se na zabezpečování informovanosti a vzdělávání školních metodiků prevence,
- spolupracuje s dalšími institucemi z oblasti prevence sociálně patologických jevů.⁹⁴

4.5.5 Školská zařízení

Na území Jičínska je několik základních a středních škol, které se v rámci výuky, školních aktivit a zájmových kroužků podílejí svou činností na prevenci rizikového chování u žáků. Cílem **školní prevence** je vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, osvojení pozitivního sociálního chování, rozvoj osobnosti a podpora při utváření žebříčku „zdravých“ životních hodnot s důrazem na posilování negativního postoje k různým formám rizikového chování (kouření, pití alkoholu, užívání návykových látek aj.).

Témata problematiky sociálně patologických jevů a zdravého životního stylu jsou zařazovány do **běžné výuky předmětů** (př. výchova k občanství,

⁹⁴ *Pedagogicko-psychologická poradna Jičín. Činnosti metodika prevence v PPP Jičín [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z <<http://www.pppjicin.cz/prevence.htm>>.*

výchova ke zdraví, člověk a jeho svět, volitelné předměty). Preventivní působení se pak v různých formách prolíná všemi vyučovacími předměty.

Klíčovými vyučovacími oblastmi jsou zejména tyto:

- oblast zdravého životního stylu – výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa, pohybové aktivity,
- oblast společensko-vědní – formy komunikace, sociální dovednosti a kompetence,
- oblast přírodovědní – biologie člověka, fyziologie, chemie,
- oblast rodinných a partnerských vztahů,
- oblast sociálně-právní – právní aspekty sociálně patologických jevů, postoj společnosti k společensky nežádoucím jevům apod.⁹⁵

Školy dále pro své žáky pořádají různé poznávací výlety a prožitkové pobyty s **interaktivním programem**, které se zaměřují na stmelování a posilování soudržnosti kolektivu, dále spolupracují s rodiči žáků, snaží se o řešení aktuálně vzniklých problémů ve škole a zajišťují průběžné vzdělávání pedagogických pracovníků. Školy úzce spolupracují zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou a školním metodikem prevence při řešení výchovných problémů žáků, psychologických vyšetření, realizaci odborných přednášek z oblasti psychologie, odborní pracovníci poradny se pak např. účastní i adaptačních kurzů apod.

Školy v rámci programu dlouhodobé primární prevence spolupracují s různými organizacemi a institucemi, které přímo ve školách pořádají nejrůznější přednášky, besedy a praktické ukázky. Žákům předávají různé výchovně-vzdělávací materiály a informační letáky, aby věděli, na koho se kromě rodičů mohou v případě problémů obrátit o pomoc apod.

Významnou funkci v prevenci rizikového chování zastávají i **školní výchovní poradci**, tj. pedagogičtí pracovníci s příslušnou specializací, kteří pomáhají žákům při profesní orientaci a řešení výchovných otázek. Zvláštní pozornost pak při své činnosti věnují problematice rizikového chování,

⁹⁵ *Minimální preventivní program. Čtyřka, škola otevřenosti. Základní škola, Jičín, Železnická 460 [online]. c2012. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<http://4zs.jicin.cz/MMP.htm>>.*

vývojovým poruchám učení a chování a dalším poruchám dětí a mládeže, jejich zjišťování, prevenci a nápravě. Výchovný poradce průběžně provádí pohovory s žáky o způsobech trávení volného času a jejich mimoškolní činnosti, kontroluje chování žáků se sklonem k násilí, s problémy se školní docházkou a prospěchem, průběžně ústně či písemně (letáky, nástěnky aj.) informuje žáky o účelu a funkci institucí zaměřujících se na práci s dětmi a mládeží (krizové centrum, pedagogicko-psychologická poradna, nízkoprahový klub aj.), informování žáků o možnostech navazujícího studia, realizuje přednášky se zaměřením na vybrané sociálně patologické jevy a jejich prevenci, vede žáky ke zdravému životnímu stylu a vhodnému využívání volného času.

4.5.6 Manželská a rodinná poradna

Zřizovatelem Manželské a rodinné poradny v Jičíně je nezisková organizace Centrum sociální pomoci a služeb o.p.s. Hradec Králové. Poradna poskytuje bezplatné odborné sociální poradenství zaměřené na pomoc osobám při řešení problémů v rodinném, manželském či mezilidském soužití. Poradna se zabývá sociálně-právním poradenstvím v oblasti rodinného práva (rozvod, svěření dětí do péče aj.), individuálním poradenstvím, rodinným a párovým poradenstvím a terapií, mediací a podporovaným setkáním rodičů a dětí (tzv. setkávání nezletilého dítěte s rodičem, který jej nemá ve své péči). Služby poradny jsou určeny především pro dospělé, ale v rámci rodinné problematiky a prevence rizikového způsobu života pracuje také s dětmi a dospívajícími. Jedná se zejména o výchovné problémy a výskyt sociální patologie v rodině.

Cílem služeb poradny je kromě jiného poskytovat pomoc jednotlivcům a rodinám při zvládnání a řešení krizových situací, pomáhat rodičům hledat vhodné způsoby řešení výchovných problémů dětí, poskytovat psychologickou pomoc při řešení rizikového chování dětí a mládeže. Poradna v této oblasti spolupracuje s orgány sociálně-právní ochrany i se školskými zařízeními při realizaci přednáškových a diskusních aktivit.

4.5.7 Oblastní charita Jičín

Oblastní charita Jičín je nestátní nezisková organizace, která poskytuje sociální službu - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Oblastní charita Jičín **provozuje Nízkoprahový klub EXIT**, který se zaměřuje na cílovou skupinu dětí a mládeže od 10 do 21 let věku, kteří neumí, nemohou a nechtějí trávit volný čas organizovaně, mají nějaký problém a nechtějí, nebo nemohou se s ním obrátit na někoho jiného. Kapacita klubu je 40 dětí.

Nízkoprahový klub se zaměřuje na pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, poskytování informací, odborné pomoci a podpory dětem a mládeži v nepříznivé sociální situaci. Klub nabízí dětem a mládeži prostor pro pozitivní trávení jejich volného času (volnočasové aktivity a akce), pořádá pro ně různé přednášky a semináře, víkendové pobyty, výlety a pobyty v letním táboře. V klubu pracuje několik sociálních pracovníků, které nabízejí dětem a mládeži pomoc v situaci, kdy si s něčím nevědí rady. Mohou si s nimi popovídat o svých problémech, které se týkají školy, rodiny, vztahů aj., nebo mohou také získat informace, které potřebují k řešení své situace.

Nízkoprahový klub Exit poskytuje své služby v rámci projektu Služby sociální prevence v Královéhradeckém kraji, který je financován z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Klub se v tomto projektu zavázal poskytovat sociální služby dětem, mládeži a mladým dospělým ve věku od 15 do 26 let, kteří jsou ohrožení společensky nežádoucími jevy. Klub poskytuje podle § 62 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí osob z výše uvedené cílové skupiny. Sociální služby v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež jsou poskytovány jako služby ambulantní, příp. terénní. Služby mohou být poskytovány i anonymně.⁹⁶

⁹⁶ EXIT nízkoprahový klub. Sociální prevence [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z <<http://www.exit-klub.cz/pro-verejnost/projekt-sluby-socialni-prevence/46-socialni-prevence>>.

4.5.8 Centrum terénních programů Královéhradeckého kraje

Občanské sdružení Laxus o. s. poskytuje v rámci projektu Služby sociální prevence v Královéhradeckém kraji terénní programy i na území Jičínska. Služba je určena osobám, které jsou ohrožené závislostí, nebo závislé na návykových látkách. Terénní program je zaměřen na pomoc uživatelům drog s cílem minimalizovat rizika jejich způsobu života. Poskytované služby Centra zahrnují:

- výměnu injekčních stříkaček,
- bezpečnou likvidaci použitých injekčních stříkaček,
- distribuci zdravotnického materiálu a kondomů,
- testy na hepatitidy B, C a HIV,
- dále poskytujeme informace o způsobech bezpečnějšího užívání drog,
- distribuce informačních letáků o infekčních onemocněních aj.,
- poskytování krizové intervence,
- zprostředkování kontaktu nebo odkazu na další zdravotní a sociální služby,
- odborně provedený sběr injekčních stříkaček.

4.5.9 Dům na půli cesty

Zřizovatelem této sociální služby je Oblastní spolek ČČK Jičín. Od roku 2009 je tato aktivita součástí projektu Služby sociální prevence v Královéhradeckém kraji. Sociální služba je určena osobám od 18 do 26 let věku, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a z jiných zařízení určených pro děti. Služba následné péče zahrnuje pomoc mladým lidem bez rodinného zázemí a bez základních sociálních dovedností. Posláním Domu na půli cesty je předcházet sociálnímu vyloučení osob, které po dosažení zletilosti opouští školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě se vrací z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, nebo jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody či ochranné léčby.⁹⁷

⁹⁷ *Oblastní spolek ČČK Jičín. Dům na půl cesty Jičín* [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z <<http://www.cckjc.cz/socialni-pomoc#dpc>>.

Dům na půli cesty poskytuje podle zákona o sociálních službách ubytování, pomoc při zajištění stravy, zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, aktivní pomoc při vyhledávání a udržení si zaměstnání, neboť se jedná o skupinu osob obtížně zaměstnatelných, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Klientům, kteří již mohou žít samostatně bez pomoci těchto služeb, je v návaznosti na tyto služby nabízena odborem sociálních věcí a zdravotnictví Městský úřad Jičín možnost ubytování v malometrážních sociálních bytech a nadále jim je poskytována podpora při získání městského nájemního bytu.

4.5.10 Další instituce

K-klub Jičín

K-klub Jičín je středisko volného času určené pro děti, mládež a mladé dospělé. K-klub nabízí každoročně více jak 10 zájmových kroužků v oblasti dramatického oboru, rukodělných činností, výtvarného oboru, sportu, tanečního oboru, technického oboru, přírodovědného a hudebního oboru. K-klub dále pořádá pro děti a mládež letní tábory s různou tematikou. K-klub se snaží nabízet takové aktivity, v jejichž konání je možno nalézt jisté hodnoty vedoucí k upevňování morálního kodexu, sociálního citění, schopností komunikace, získávání poznatků, dovedností a inspirace. Snaží se poskytovat dětem, mládeži i dospělým kvalitní alternativy trávení volného času pod kvalitním vedením různých odborných pracovníků. K-klub spolupracuje i s několika základními školami při realizaci zážitkových pobytů pro žáky.

Brána Jičín, skautské středisko

Svaz skautů a skautek ČR je dobrovolné sdružení, které sdružuje děti a mládež od věku 6 let. Brána Jičín nabízí dětem a mládeži možnost pozitivního trávení jejich volného času. Prostřednictvím různých her,

zážitkových aktivit a pobytů se snaží všestranně působit na rozvoj motorických, psychických a sociálních dovedností dětí a mládeže.

Aktivní trávení volného času působí zejména u dětí a mládeže jako vhodná prevence proti sklonům k rizikovému chování. Volnočasové aktivity jim poskytují prostor poznávat sebe sama i okolní svět. Nabízí jim možnost seberealizace v nejrůznějších činnostech na základě jejich potřeb a zájmů.

Organizace nabízející volnočasové aktivity pro děti a mládež se prostřednictvím svých aktivit významně podílejí na prevenci rizikového chování. Základem systému jejich preventivního působení jsou tzv. **programy nespécifické prevence**, která je realizována prostřednictvím sítě rekreačních, sportovních a kulturních volnočasových aktivit. Specifické skupiny dětí a mládeže, které jsou oproti svým vrstevníkům sociálně znevýhodněni, vyžadují specifické podpůrné programy, které jim umožní vyrovnat se se svým sociálním znevýhodněním a zabránit jejich vyloučení ze společnosti.⁹⁸

5. DISKUZE

V praktické části své práci poukazují na problematiku prevence delikvence a kriminality dětí a mládeže na Jičínsku. Současná společnost se potýká s mnoha negativními jevy, které mají prokazatelný dopad na rizikové chování dospívajících, snahu o hledání sebe sama, experimentování, hazardování, snahu ukázat se před ostatními, vydobýt si své místo mezi vrstevníky apod. Mezi dospívajícími se stále častěji objevují výchovné problémy, záškoláctví, opakované lhaní, šikana, agresivita nebo experimentování s návykovými látkami (alkohol, drogy), od kterých je často pak už jen malý krok ke kriminálnímu chování.

Prevence je vnímána jako soubor opatření, jejichž cílem je předcházet rizikovému chování a sociálně patologickým jevům ve společnosti. Zejména

⁹⁸ MŠMT ČR. *Metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. c2010. [cit. 2012-12-29]. Dostupný z <www.msmt.cz/file/20274_1_1/>.

u specifických skupin dětí a mládeže, které jsou ohrožené sociálním vyloučením, nebo které žijí v nestabilním rodinném prostředí a opakovaně jsou vystavovány negativním jevům ve svém okolí, je předcházení vzniku rizikovým způsobům chování velmi důležité. Dle výše uvedených statistických údajů (viz kapitola 4.2) se v období let 2000 – 2010 na Jičínsku dopustily děti mladší 15 let více jak 300 trestných činů, čímž se podílely celkem na 36,7 % z celkové kriminality mládeže na Jičínsku, která činila 845 evidovaných trestných činů. Během tohoto období však nedošlo k výrazným výkyvům v počtu trestných činů během kalendářního roku. Podle ročních statistických výkazů Městského úřadu Jičín, oddělení sociálně-právní ochrany došlo v roce 2011 dokonce ke snížení trestné činnosti, snížení počtu uložených výchovných opatření mladistvým a podaných návrhů na ústavní výchovu. Oproti roku 2010 však došlo k nárůstu výchovných problémů u dětí mladších 15 let a naopak ke snížení u mladistvých.

Komplexní opatření v oblasti prevence jsou vždy úspěšnější než ta, která se zaměřují jen na úzkou oblast problematiky rizikového chování. Programy, které svými aktivitami nepokrývají více těchto oblastí, většinou nebývají úspěšné nebo nepřinášejí trvalé účinky. Preventivní programy by měly plánovat taková opatření, která budou schopna efektivně snižovat rizika, stimulovat sociální změnu a současně podporovat i ochranu společnosti. Více efektivní jsou pak takové preventivní programy, které se zaměřují na uspořádání a strukturování několika oblastmi rizikového chování než ty, které se zaměřují jen na jednotlivé projevy tohoto chování. Protože aktivity, které se současně zaměřují i na posilování sociálních kompetencí a podporují změnu životního stylu, pak mívají trvalejší pozitivní dopad na eliminaci rizikového chování u dětí a mládeže.

Podle Jessora (1991) jsou obzvláště důležité takové programy, které *„uznávají význačnost sociálního prostředí. Mladí lidé, kteří vyrůstají v nepříznivém sociálním prostředí, jsou ohroženi hned dvakrát: nejen že jsou zde rizikové faktory intenzivnější, ale navíc jsou tu méně dostupné nebo dokonce chybí ochranné faktory. Práce v tokových kontextech existují větší pravděpodobnost, že rizikové chování bude mít nevratný dopad, zatímco*

naprosto stejné chování v méně nepříznivé konstelaci často umožní dospívajícímu „druhou šanci“, tedy příležitost vrátit se na správnou cestu a podporu tohoto úsilí.“⁹⁹ Riziko ohrožení sociálně patologickými jevy spočívá vždy v širším kontextu života společnosti a snižování tohoto rizika vždy vyžaduje i sociální změny, ne jen odstranění tohoto rizika ze života samotných dětí a mládeže.

Na systému prevence se na místní úrovni podílejí zejména Městských úřad Jičín, oddělení sociálně-právní ochrany a orgány činné v trestním řízení (Police ČR a Městská policie Jičín, Probační a mediační služba Jičín), dále státní a příspěvkové organizace (školská zařízení – základní a střední školy), pedagogicko-psychologická poradna, manželská a rodinná poradna, nestátní neziskové organizace (Nízkoprahový klub pro děti a mládež Exit, Občanské sdružení Lexus – terénní programy, Dům na půli cesty apod.). Na prevenci rizikového chování se dále podílejí i zařízení volného času.

Pozitivně hodnotím postavení organizací a institucí v rovině spolupráce s dalšími subjekty v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Tyto organizace si svou dlouholetou činností vybudovaly postavení institucí, která jsou schopná řadě dospívajícím ve své hlavní problematice oblasti pomoci. Na základě výsledků se domnívám, že jsou možnosti prevence v regionu Jičínska dostatečné. Výše uvedené organizace vzájemně spolupracují, společně zvažují a plánují preventivní programy a intervence, na které jsou vynakládány potřebné finanční prostředky i z rozpočtu Města Jičín. V regionu Jičínska však chybí školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy nebo speciálně pedagogické centrum. V tomto ohledu organizace spolupracují s institucemi v okolních regionech Náchodu, Trutnova, Hradec Králové nebo Mladé Boleslavi (např. Dětský domov Náchod, Speciálně pedagogické centrum Náchod, Dětský domov Trutnov, Speciálně pedagogické centrum Trutnov apod.).

⁹⁹ JESSOR, R. *Rizikové chování v dospívání: psychosociální rámce pro chápání a jednání* [online]. c1991. [cit. 2012-12-29]. Dostupný z <www.msmt.cz/file/20274_1_1/>.

6. ZÁVĚR

Sociálně patologické jevy jsou závažným celospolečenským problémem, se kterým se můžeme běžně setkat jak v roli dítěte, rodiče, pachatele nebo poškozeného. Sociálně patologické jevy ohrožují zejména děti a mládež, která je v průběhu svého dospívání konfrontována s různými problémy, které mají vždy dvě možné obecné varianty řešení. První varianta řešení je založena na aktivním „zdravém“ způsobu řešení – člověk se snaží svým problémům postavit čelem, řešit je vhodným způsobem, buď sám, za pomoci rodiny a blízkých přátel nebo odborníka. Druhým možným, ale podle našeho názoru nezdravým způsobem řešení, je začít před svými problémy utíkat – přistupovat k situaci pasivně, přehlížet problémy nebo naopak vystupovat v roli hrdiny, kterého jen tak něco nerozhází. Dospívající mládež však není ještě natolik psychicky a sociálně vyzrálá, aby byla schopna za všech okolností objektivně a s chladnou hlavou přistupovat k řešení svým problémům. Často jednájí zkratkovitě a pod tlakem, v jejich rodině nebývá nikdo, s kým by si o svém problému mohli promluvit, před problémy utíkají nebo se uchylují do vrstevnických skupin, kde nacházejí potřebnou podporu a pochopení. Od tohoto všeho pak zbývá už jen malý krůček k tomu, aby se dítě či dospívající začalo chovat rizikově, trávilo svůj volný čas s partou kamarádů, začalo kouřit, pít alkohol, chodit za školu nebo dokonce páchat trestnou činnost.

Bakalářská práce se zabývala problematikou delikvence a kriminality dětí a mládeže na Jičínsku. První kapitola se věnovala definici sociálně patologických jevů a popisu několika tradičních přístupů k jejich výkladu. Dále popisovala členění sociálně patologických jevů, nejznámější teorie sociálních deviací a specifika sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Druhá kapitola se již zabývala samotnou problematikou delikvence a kriminality, vymezení základních pojmů a rozboru faktorů a příčin ovlivňující vznik sociálně patologických jevů. Těmito faktory je zejména vliv dědičnosti a osobnosti člověka, rodinné prostředí, škola, vrstevnické skupiny

a média. Další podkapitoly se zabývají popisem specifických rysů kriminality dětí a mládeže, nejčastějších deliktů a trestné činnosti páchané dětmi a mládeží a v neposlední řadě i strukturou sankcí ukládaných mladistvým za jejich kriminální jednání.

Praktická část práce nastiňuje podmínky života na Jičínsku, jako determinant vývoje dětí a mládeže v souvislosti s vznikem sociálně patologických jevů. Prostřednictvím různých statistických ukazatelů popisuje stav kriminality dětí a mládeže v tomto regionu. Práce dále popisuje systém prevence v obecné rovině a následně se zabývá analýzou systému prevence sociálně patologických jevů u cílové skupiny dětí a mládeže na Jičínsku prostřednictvím popisu činnosti jednotlivých institucí a organizací, které se na této prevenci podílejí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- AMBOŽOVÁ, K., COUFALOVÁ, L., CVEČKOVÁ, M. et al. *Rizikové chování dětí a mladistvých* [online]. Praha: Dětství bez úrazů, o.p.s., 2007. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <http://www.urazydети.cz/download/publikace_rizikove_chovani.pdf>.
- BALCAR, B. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 2. opr. vyd. Chrudim: Mach, 1991. 217 s. bez ISBN.
- BÁRTOVÁ, J. *Prevence není nikdy dost!* Praha: Sportpropag, 1996. 24 s.
- BRATEKOVÁ, J. *Problematika sociálně patologických jevů*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky, 2009. Vedoucí: Mgr. Miroslav Janda.
- BRZÁK, J. *Kriminalita dětí mladších 15 let* [online]. c2011. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <<http://www.mujičin.cz/kriminalita-deti-mladsich-15-let/d-1136520/p1=58826>>.
- Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Jičín* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_jicin>.
- Český statistický úřad. *Nezaměstnanost v Královéhradeckém kraji k 31. květnu 2011* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/nezamestnanost_v_kralovehradeckem_kraji_k_31_květnu_2011>.
- Činnosti metodika prevence v PPP Jičín* [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z <<http://www.pppjicin.cz/prevence.htm>>.
- DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 256 s. ISBN 80-7178-367-6.

- FISHER S., ŠKODA J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Policie ČR, Úřad pro vyšetřování pro Českou republiku, Ministerstvo vnitra ČR - odbor personální práce a vzdělávání, 1998.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
- JESSOR, R. *Rizikové chování v dospívání: psychosociální rámce pro chápání a jednání* [online]. c1991. [cit. 2012-12-29]. Dostupný z <www.msmt.cz/file/20274_1_1/>.
- KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2. vyd. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3.
- Krajské ředitelství policie Královéhradeckého kraje. *Tisková konference „Vyhodnocení roku 2011“* [online]. c2011. [cit. 2012-05-28]. Dostupné z <www.policie.cz/soubor/tisk-konference-2012-pdf.aspx>.
- KRAUS B., HORNCOVÁ J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus 2007, 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárnej prevencie vplyvov na děti a mládež*. Bratislava: Iris, 2007. 145 s. ISBN 978-80-89256-10-5.

- KURELOVÁ, M., SEKERA, O., KUBÍČKOVÁ, H. *Komunitní systém v resocializačních zařízeních pro adolescenty II – Proces reedukace a resocializace očima dětí a analýza profesních činností vychovatelů a učitelů ve výchovných ústavech*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008. 282 s. ISBN 978-80-7368-535-5.
- MACEK, P. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. 342 s. ISBN 978-80-262-0000-0.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
- Město Jičín. *Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2001 – 2014* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <http://jicin.eu/komplan/plan_rozvoje_socialnich_sluzeb.pdf>.
- Město Jičín. *Plán rozvoje sociálních služeb na období let 2007 – 2010* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <http://jicin.eu/komplan/komunitni_plan_soc_sluzeb.pdf>.
- Městský úřad Jičín. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2010*. Emailová korespondence s Kateřinou Pourovou [online]. [cit. 2012-07-16]. Dostupné z <kirtapx@seznam.cz>.
- Minimální preventivní program. Čtyřka, škola otevřenosti. Základní škola, Jičín, Železnická 460* [online]. c2012. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<http://4zs.jicin.cz/MMP.htm>>.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Psychiatrická klinika 1. LF a VFN, Centrum Adiktologie ve vydavatelství TOGGA, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MŠMT ČR. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28* [online]. c2010, s. 4 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z <<http://www.prevence-praha.cz/attachments/article/123/Metodicke%20doporuceni%20k%20primarni%20prevenci%20rizikoveho%20chovani.pdf>>

MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 104 s. ISBN 80-210-2511-5.

NEŠPOR, K. *Příručka pro život ve 21. století* [online]. c2004. [cit. 2012-05-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.drnespor.eu/addictcz.html>>.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. Praha: PAČR, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha ASPI, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.

Oblastní spolek ČCK Jičín. *Dům na půl cesty Jičín* [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z <<http://www.cckjc.cz/socialni-pomoc#dpc>>.

PEŠATOVÁ, I. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

PMSČR. *Externí projekty – přehled* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<https://www.pmscr.cz/externi-projekty-prehled/>>.

PMSČR. *Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody - PAROLE* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <<https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>>.

POKORNÁ, J., ZLÁMAL J. *Vybrané sociálně patologické jevy*. 1. vyd. Sborník učebních textů II. Praha, 2003, s. 10.

POKORNÝ, V, TELCOVÁ, J, TOMKO, A. *Patologické závislosti*. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. 194 s. ISBN 80-86568-02-4.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. 1. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2003, 186 s. ISBN 80-86568-04-0.

Policie ČR. *Celková kriminalita za období od 01.01.2011 do 31.12.2011* [online]. [cit. 2012-05-30]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2011.aspx>>.

STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ, E. MARHOUNOVÁ, J. *Kapitoly z rodinné výchovy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1992. 157 s. ISBN 80-85298-84-8.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

Úřad vlády ČR, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. *Zveřejnění mezinárodní zprávy z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) v roce 2011. Tisková zpráva* [online]. c2012. [cit. 2012-11-06]. Dostupné z <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espad_2011_mezinarodni_zprava>.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. 249 s. ISBN 978-80-7394-064-5.

VODÁK, R. *Komunitní plánování sociálních služeb na Jičínsku* [online]. c2006. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z <<http://www.mujiicin.cz/predmet-cinnosti-a-org-struktura-pracovni-skupiny/d-464911/p1=58541>>.

VODÁK, R. *Komunitní plánování sociálních služeb. „Plánování sociálních služeb – věc veřejná“* [online]. c2006. [cit. 2012-06-01]. Dostupné z

<<http://www.mujiin.cz/co-je-to-komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/d-463189/p1=28215>>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

Další internetové zdroje

<http://www.2zsjc.cz/>.

<http://3zs.jicin.cz/>.

<http://4zs.jicin.cz/>.

<http://jicin.skauting.cz/>.

<http://pmscr.cz>.

<http://poradnahk.webnode.cz/kontakt/jicin>.

<http://www.1zs.mujiin.cz/>.

<http://www.cckjc.cz/kontakt>.

<http://www.exit-klub.cz/>.

<http://www.gymjc.cz/uvodni-strana/>.

<http://www.kackojicin.cz/aktualne/>.

<http://www.laxus.cz/index.php>.

<http://www.moa-jc.cz/>.

<http://www.mujiin.cz>.

<http://www.policie.cz/or-jicin.aspx>.

<http://www.pppjicin.cz/>.

<http://www.sposka.cz/>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Statistika kriminality dětí a mládeže v Královéhradeckém kraji za rok 2011.....	57
Tabulka 2 – Statistika kriminality dětí a mládeže ve správním území Jičín v letech 2004 –2005	58
Tabulka 3 – Statistika kriminality ve správním území Jičín v letech 2007 –2008	58
Tabulka 4 – Případy řešené OSPOD MěÚ Jičín za rok 2010	60
Tabulka 5 – Rodinné zázemí klientů sociálního kurátora pro mládež řešené OSPOD MěÚ Jičín za rok 2010	60
Tabulka 6 – Případy řešené sociálním kurátorem pro mládež OSPOD MěÚ Jičín za rok 2011.....	61
Tabulka 7 – Rodinné zázemí klientů sociálního kurátora pro mládež OSPOD MěÚ Jičín za rok 2011	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Seznam organizací	I
-------------------------------------	---

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Seznam organizací

Městský úřad Jičín, oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Žižkovo náměstí 18, 506 01 Jičín 1 - Valdické předměstí

Kontaktní osoba: Mgr. Pourová Kateřina (vedoucí OSPOD)

Tel: 493 545 260, e-mail: pourova@mujicin.cz

www: <http://www.mujicin.cz>.

Policie České republiky

Preventivně informační skupina Územního odboru Jičín

Balbínova 25, 506 01 Jičín-Staré Město

Kontaktní osoba: nprap. Hana Klečalová

Tel.: 974 533 207

E-mail: pcrjicin@mvr.cz

www: <http://www.policie.cz/or-jicin.aspx>.

Městská policie Jičín

Žižkovo nám. 18, 506 01 Jičín – Valdické předměstí

Kontaktní osoba: Bc. Juryca Karel

Tel. 493 545 104, 605 224 824, e-mail: mpolicie@mujicin.cz

www: <http://www.mujicin.cz>.

Probační a mediační služba ČR, středisko Jičín

Denisova 1073, 506 01 Jičín – Valdické předměstí

Kontaktní osoba: Mgr. Kracík Martin

Tel: 493 539 665, 737 539 665, e-mail: mkracik@pms.justice.cz

www: <http://pmscr.cz>.

Základní škola, 17. listopadu, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Truhličková L., Mgr. Vošvrdová D. (zástupce ředitele)

Tel: 493 533 133, e-mail: skola@1zs.mujicin.cz

www: <http://www.1zs.mujicin.cz/>.

Základní škola, Husova 170, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Stuchlíková Jana (zástupkyně ředitele)

Tel: 493 532 405, 731 124 475, e-mail: skola@2zsj.cz

www: <http://www.2zsjc.cz/>.

Základní škola, Poděbradova 18, 560 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Zilvarová Jaroslava (zástupce ředitele)

Tel: 493 531 278, e-mail: skola@3zs.jicin.cz

www: <http://3zs.jicin.cz/>.

Základní škola, Soudná 12, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Finková Hana (zástupce ředitele)

Tel: 493 532 835, e-mail: skola@zssoudna-jicin.cz

www: <http://www.zssoudna-jicin.cz/>.

Základní škola, Železnická 460, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Procházka Zdeněk (ředitel)

Tel: 493 520 479, e-mail: prochazka@4zs.mujicin.cz

www: <http://4zs.jicin.cz/>.

Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola, Pod Koželuhy 100, 506 41 Jičín

Kontaktní osoba: Šikýřová Lea (zástupce ředitele)

Tel: 493 532 686, e-mail: posta@vos-sps-jicin.cz

www: <http://www.vos-sps-jicin.cz/>.

Soukromá střední škola podnikatelská – ALTMAN, s. r. o., Na Tobolce 389, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Motyčková Renata (ředitel)

Tel: 493 535 618, e-mail: sposka@centrum.cz

www: <http://www.sposka.cz/>.

Lepářovo gymnázium, Jiráskova 30, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: RNDr. Šolc Jaroslav (zástupce ředitele)

Tel: 493 533 005, e-mail: solc@gymjc.cz

www: <http://www.gymjc.cz/uvodni-strana/>.

Masarykova obchodní akademie, 17. listopadu 220, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Ing. Žalský Zdeněk (zástupce ředitele)

Tel: 493 532 515, e-mail: sekretariat@moa-jc.cz

www: <http://www.moa-jc.cz/>.

Pedagogicko-psychologická poradna

Fortuna 39, 560 01 Jičín

Kontaktní osoba: Mgr. Kvapilová Magdalena

Tel: 493 533 505, e-mail: ppp.jc@seznam.cz

www: <http://www.pppjicin.cz/>.

Manželská a rodinná poradna

Denisova 1073, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Sixtová Miluše (sociální pracovnice)

Tel: 493 522 811, e-mail: poradna.jc@cspshk.cz

www: <http://poradnahk.webnode.cz/kontakt/jicin/>.

Nízkoprahový klub pro děti a mládež Exit

Na Jihu 553, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Radka Ježková, Dis. (sociální pracovnice)

Tel: 734 435 205, e-mail: jezkova@exit-klub.cz

www: <http://www.exit-klub.cz/>.

Občanské sdružení Laxus, o. s.

Říční 1252/3a, 500 02 Hradec Králové 2

Kontaktní osoba: Mgr., Ingr. Staniček Jiří (vedoucí centra)

Tel: 775 565 309, e-mail: stanicek@laxus.cz

www: <http://www.laxus.cz/index.php>.

Dům na půli cesty

Barákova 201, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Vanclová M. (sociální pracovnice)

Tel: 604 851 405, e-mail: jicin.cck@seznam.cz

www: <http://www.cckjc.cz/kontakt>.

K-klub Jičín

Valdštejnovo nám. 99, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Zajíček Martin (ředitel)

Tel: 493 532 451, 603 373 828, e-mail: reditel@k-klub.jicin.cz

www: <http://www.kackojicin.cz/aktualne/>.

Junák – svaz skautů a skautek ČR, středisko Brána Jičín

Čeřovka – skautský srub, 506 01 Jičín

Kontaktní osoba: Císař Michal (vedoucí střediska)

Tel: 493 533 937, 732 701 303, e-mail: cisar.miki@quick.cz

www: <http://jicin.skauting.cz/>.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Leo Hubaček

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Delikvence a kriminalita dětí a mládeže

Rok: 2013

Počet stran bez příloh: 89

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů české literatury a pramenů: 59

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 17

Vedoucí práce: PhDr.Pavla Presslerová,Ph.D.